

ตอนที่ 3

ประวัติศาสตร์การเมืองไทย พ.ศ. 2488-2500

บทที่ 7 การเมืองหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

เค้าโครงเรื่อง

1. รัฐบาล นายทวี บุณยเกตุ
2. รัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช
  - 2.1 คณะรัฐบาล
  - 2.2 การเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร
  - 2.3 คดีอาชญากรรมสงคราม
  - 2.4 พระราชกฤษฎีกายุบสภา
  - 2.5 การเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 4
3. รัฐบาล นายควง อภัยวงศ์
  - 3.1 คณะรัฐบาล
  - 3.2 พระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชน
ในภาวะคับขัน พ.ศ. 2489
  - 3.3 พรรคประชาธิปัตย์
4. รัฐบาล นายปรีดี พนมยงค์
  - 4.1 คณะรัฐบาล ชุดที่ 1
  - 4.2 รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489
  - 4.3 คณะรัฐบาล ชุดที่ 2
  - 4.4 การเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 5
5. รัฐบาล พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์
  - 5.1 คณะรัฐบาล ชุดที่ 1

- 5.2 สภาพการเมืองและปัญหาในการบริหารประเทศ
- 5.3 การเปิดอภิปรายทั่วไป
- 5.4 คณะรัฐบาล ชุดที่ 2

สาระสำคัญ

1. รัฐบาลหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่าง 31 สิงหาคม พ.ศ. 2488 - 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 เป็นรัฐบาลพลเรือน คณะรัฐบาลแต่ละชุดบริหารประเทศเป็นระยะเวลาสั้น ๆ มีนายกรัฐมนตรีรวม 5 คน
2. การแข่งขันกันมีบทบาททางการเมืองของกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งมีอดีตเสรีไทยเป็นฐานทางการเมืองในสภา กับกลุ่มนายควง อภัยวงศ์ ปรากฏอย่างชัดเจนไปพร้อมกับบทบาททางการเมืองของพรรคการเมือง คือ พรรคสหชีพ พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคแนวรัฐธรรมนูญ
3. การเมืองในช่วงหลังสงครามเป็นครั้งแรกที่มีนายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง คือ นายกรัฐมนตรีเป็นเส.ส.ประเภท 1 ได้แก่ นายควง อภัยวงศ์
4. เหตุการณ์สำคัญทางการเมือง ได้แก่ การประกาศพระราชกฤษฎีกายุบสภาการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 4 และครั้งที่ 5 การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2489 และการเปิดอภิปรายทั่วไปของพรรคฝ่ายค้านคือ พรรคประชาธิปัตย์
5. รัฐบาลทุกชุดหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 บริหารประเทศท่ามกลางปัญหาเศรษฐกิจและผลกระทบด้านต่าง ๆ ของสงคราม การแข่งขันทางการเมืองของกลุ่มผู้นำทางการเมืองฝ่ายพลเรือน และรัฐประหาร 2490 เป็นสาเหตุการสิ้นสุดของยุครัฐบาลพลเรือนหลังสงคราม

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากศึกษาบทที่ 7 แล้ว นักศึกษาสามารถ

1. สรุปบทบาททางการเมืองของนายกรัฐมนตรีกิ่ง 5 คนได้
2. อธิบายบทบาททางการเมืองของพรรคการเมืองสำคัญ ได้แก่ พรรคสหชน พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคแนวรัฐธรรมนูญได้
3. วิเคราะห์บทบาทของเสรีไทยกับการเมืองไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้
4. วิเคราะห์การแข่งขันทางการเมืองระหว่างกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ และกลุ่มนายควง อภัยวงศ์ได้
5. สรุปปัญหาและอุปสรรคในการบริหารของรัฐบาลพลเรือนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้

□ ในบทที่ 7 นี้ จะศึกษาการเมืองไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่าง 31 สิงหาคม พ.ศ. 2488 จนถึง 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ในระยะเวลาเพียง 2 ปีเศษ ผู้นำทางการเมืองฝ่ายพลเรือนมีโอกาสเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีรวม 5 คน ทั้งมาจากส.ส. ประเภท 1 และประเภท 2 รัฐบาลทุกชุดประสบปัญหาอันเป็นผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่ 2 นักศึกษาจะได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพรรคการเมืองทั้งพรรคฝ่ายรัฐบาลและพรรคฝ่ายค้าน การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พ.ศ. 2489 และยุครัฐบาลพลเรือนจะสิ้นสุดลงเมื่อเกิดรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 □

1. รัฐบาล นายทวี บุณยเกตุ

การพิจารณาจัดตั้งคณะรัฐบาลชุดใหม่สืบต่อจากรัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ นั้น นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และสภาได้พิจารณาร่วมกัน และมีความเห็นว่าควรเชิญ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าเสรีไทยในอเมริกา มาจัดตั้งรัฐบาลเพราะ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช แสดงการคัดค้านนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในเรื่องการประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกา ตลอดจนไม่ยอมรับเกี่ยวกับข้อตกลงระหว่างไทยกับญี่ปุ่น และได้ดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่น ดังนั้น ม.ร.ว.เสนีย์ จึงมีความเหมาะสมที่จะมารับหน้าที่หัวหน้ารัฐบาลที่จะต้องเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร¹ แต่ขณะนั้น ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ยังอยู่ที่กรุงวอชิงตันดีซี เพื่อเจรจาเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับประเทศไทยกับกับอเมริกาอยู่อีกมาก สภาจึงลงมติให้นายทวี บุณยเกตุ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อ 31 สิงหาคม 2488 เพื่อทำการจัดตั้งคณะรัฐบาลไปพลางก่อน เหตุผลก็คือ นายทวี บุณยเกตุ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางการเมือง เคยเป็นเสรีไทยในประเทศ จึงเป็นบุคคลที่ฝ่ายสัมพันธมิตรรู้จักเป็นอย่างดี² จะเห็นได้ว่า นายทวี บุณยเกตุ นับเป็นสมาชิกคณะราษฎรคนที่ 4 ที่ได้เข้าดำรงตำแหน่งนายก-

ภาพที่ 34 นายทวี บุณยเกตุ

รัฐมนตรี นับจาก พระยาพหลพลพยุหเสนา จอมพล ป. พิบูลสงคราม และนายควง อภัยวงศ์ ตามลำดับ

รายนามคณะรัฐมนตรีมีดังต่อไปนี้

1. นายติเรก ชัยนาม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
2. นายทวี บุญยเกษตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
3. พลเรือโท ชิต มั่นศิลป์ สีนาดโยธารักษ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
4. พลเรือตรี ลังวร สุวรรณเข็ม	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
5. พลอากาศโท หลวงเทวฤทธิพิณลิก	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
6. นายทวี บุญยเกษตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการ
7. นายทวี บุญยเกษตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
8. นายประจวบ บุนนาค	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
9. นายสรวง เทพหัสดิน ณ อยุธยา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
10. นายสรวง เทพหัสดิน N อยุธยา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
11. นายติเรก ชัยนาม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
12. นาวาเอก หลวงศุภชลาศัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
13. นายเดือน บุนนาค	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
14. นาวาเอก หลวงศุภชลาศัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
15. พลตำรวจเอก อุดล อุดลเดชะจรัส	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
16. นายทวี บุญยเกษตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
17. นายทวี ตะเวทิกุล	รัฐมนตรี
18. นายวิจิตร ลุลิตานนท์	รัฐมนตรี
19. พระยาอรรณการีย์นิพนธ์	รัฐมนตรี
20. พระตรีธดสารวิศวรรรม	รัฐมนตรี
21. นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์	รัฐมนตรี
22. นายเตียง ศิริขันธ์	รัฐมนตรี
23. นายถวิล อุดล	รัฐมนตรี
24. นายพั่ง ศรีจันทร์	รัฐมนตรี
25. นายทอง กัณฑ์ธรรม	รัฐมนตรี

26. นายสงวน ตูลารักษ์	รัฐมนตรี
27. ทลวงบรรณกร โกวิท	รัฐมนตรี
28. นายจำลอง ดาวเรือง	รัฐมนตรี
29. นายวุฒิ สุวรรณรักษ์	รัฐมนตรี

ในรายนามคณะรัฐมนตรี ควรตั้งข้อสังเกตว่า ประกอบด้วยสมาชิกเสรีไทยเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแสดงถึงอำนาจทางการเมืองของนายปรีดี พนมยงค์หัวหน้าเสรีไทยในประเทศ รัฐบาลชุดนี้เข้าแถลงนโยบายต่อสภา และได้รับมติไว้วางใจด้วยคะแนน 106:89 ภารกิจที่รัฐบาลกระทำคือ จัดตั้งคณะบุคคลเดินทางไปทำการเจรจาตกลงกับฝ่ายสัมพันธมิตรในเรื่องเกี่ยวกับสงคราม การเจรจានี้จะยังคงดำเนินต่อไปในสมัย ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

เมื่อ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เดินทางเข้ามายังประเทศไทยเรียบร้อย และพร้อมที่จะทำการจัดตั้งคณะรัฐบาลใหม่ รัฐบาลนายทวี บุณยเกตุ ก็กราบถวายบังคมลาออก ในวันที่ 17 กันยายน 2488 รวมเวลาบริหารประเทศเพียง 17 วันเท่านั้น

กิจกรรมการเรียนรู้ 1
 เหตุใด นายทวี บุณยเกตุ จึงต้องเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทำการ
 จัดตั้งรัฐบาลชั่วคราว

2. รัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

2.1 คณะรัฐบาล

คณะรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลชุดนี้ ส่วนใหญ่เป็นอดีตเสรีไทยภายในประเทศ อาจกล่าวได้ว่า นายปรีดี พนมยงค์ และกลุ่มผู้สนับสนุนมีส่วนอย่างมากในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี และมอบหมายให้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช จัดตั้งรัฐบาลเมื่อ 17 กันยายน พ.ศ. 2488 รายนามคณะรัฐมนตรี มีดังต่อไปนี้

1. พลตำรวจเอก อุดล อุดลเดชจรัส	รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงสาธารณสุข
2. พลโท ชิต มั่นศิลป์ สีนาดโยธารักษ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
3. นายดิเรก ชัยนาม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
4. ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
5. พระยาอรรณการีย์นิพนธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรราธิการ
6. ม.ล.อุดม สนิทวงศ์ฯ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์และ กระทรวงอุตสาหกรรม
7. นายสรวง เทพหัสดิน ณ อยุธยา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
8. นายทวี บุญยเกษตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
9. พระยานลราชสุวัจน์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
10. พระตรีณสารวิศวรรม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
11. นายประจวบ บุนนาค	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
12. นายทวี ตะเวทิกุล	รัฐมนตรี
13. นายสงวน ตูลารักษ์	รัฐมนตรี
14. นายวิจิตร สุลิตานนท์	รัฐมนตรี
15. นายเตียง ศิริขันธ์	รัฐมนตรี
16. นายทอง กัณฑารวม	รัฐมนตรี
17. นายพึ้ง ศรีจันทร์	รัฐมนตรี
18. นายจำลอง ดาวเรือง	รัฐมนตรี
19. นายจรรยา สืบแสง	รัฐมนตรี
20. พระสฤทธิอรณกมนตรี	รัฐมนตรี
21. เจ้าวรทัศน์ ณ ลำพูน	รัฐมนตรี
22. นายชิต เวชประสิทธิ์	รัฐมนตรี

ในรัฐบาลชุดนี้ นายกรัฐมนตรีเป็นนักการเมืองหน้าใหม่ ไม่เคยดำรงตำแหน่งใดๆ
ทางการเมืองมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งจากการแต่งตั้งหรือเลือกตั้ง ความเหมาะสมที่ทำให้ก้าว
เข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็คือ การเป็นหัวหน้าเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา อาจกล่าวได้ว่า
ความจำเป็นทางด้านสถานการณ์ระหว่างประเทศเป็นปัจจัยสำคัญสนับสนุน ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช

2.2 การเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร

ภารกิจเร่งด่วนของรัฐบาลคือ การเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร เพื่อไม่ให้ประเทศไทยถูกยึดครอง ซึ่งเป็นงานที่ปฏิบัติต่อเนื่องมาตั้งแต่การประกาศสันติภาพในวันที่ 16 สิงหาคม 2488 รัฐบาลจึงพยายามดำเนินการทุกวิถีทาง เพื่อให้ฝ่ายสหประชาชาติยินยอมสนับสนุนให้ไทยอยู่ในฝ่ายสัมพันธมิตร

ปัญหาการแก้สถานะสงครามของไทย^{๕๓} เป็นปัญหาเฉพาะหน้าซึ่งสำคัญมากในเวลานั้น เพราะเกี่ยวข้องกับเอกราชและอธิปไตยของไทย และเนื่องจากสถานการณ์ของไทยภายหลังสงครามไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นประเทศที่ชนะสงครามหรือแพ้สงคราม^{๕๔} ทั้งนี้เพราะแม้จะได้มีการประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา แต่ไทยก็ได้มีองค์กร ใต้ดินหรือเสรีไทยต่อต้านญี่ปุ่น และการปฏิบัติงานของเสรีไทยทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทั้งอังกฤษและอเมริกาก็ได้ตระหนักแล้ว ดังนั้นหลังสงครามรัฐบาลได้เรียกร้องให้สหประชาชาติพิจารณาว่า การเข้าร่วมสงครามเป็นฝ่ายญี่ปุ่นเพราะสถานการณ์บังคับ ทั้ง ๆ ที่ไทยได้ประกาศยึดถือความเป็นกลางมาตั้งแต่ต้น นอกจากนี้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กระทำการประกาศสงครามไปไม่ถูกต้องและไม่ชอบด้วยวิธีการ โดยคณะผู้สำเร็จราชการลงนามไม่ครบถ้วนทั้ง 3 ท่าน จึงถือได้ว่าการประกาศสงครามดังกล่าวควรเป็นโมฆะ และการประกาศสงครามยังไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของประชาชนชาวไทยอีกด้วย จึงได้มีคนไทยกลุ่มหนึ่งรวมตัวจัดตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้นเพื่อทำการต่อต้านญี่ปุ่นแบบใต้ดิน รวมทั้งให้ความร่วมมือกับสัมพันธมิตรทั้งภายในและภายนอกประเทศตลอดระยะเวลาสงคราม

ปรากฏว่านายเจมส์ เบิร์นส์ รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศของอเมริกาได้ประกาศรับรองการประกาศสงครามเป็นโมฆะของไทย ในขณะที่อังกฤษไม่ยอมรับรองในเอกราชและอธิปไตยของไทยจนกว่าจะได้มีการเจรจาเพื่อยุติสถานะสงคราม ดังนั้นนับแต่รัฐบาลชุดนายทวี บุณยเกตุ รัฐบาลจึงจัดส่งคณะผู้แทนเดินทางไปยังอังกฤษที่กรุงแคนดี เกาะลังกา เมื่อ 2 กันยายน พ.ศ. 2488 การเจรจากราวนั้น ฝ่ายอังกฤษเสนอร่างข้อตกลง 21 ข้อ ซึ่งครอบคลุมทั้งกิจการทางการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ ซึ่งไทยยังไม่อาจยอมรับได้ ดังนั้นรัฐบาลไทยจึงขอให้อเมริกาช่วยเหลือในการเจรจา จนในที่สุดตกลงกันได้ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2489 เรียกการตกลงครั้งนั้นว่า "ความตกลงสมบูรณแบบ เพื่อเลิกสถานะสงครามระหว่างประเทศไทยกับบริเตนใหญ่และอินเดีย" และไทยยังได้ลงนามในความตกลงสมบูรณแบบ เพื่อยุติสถานะสงครามระหว่างไทยกับออสเตรเลียที่กรุงเทพฯ (1 มกราคม พ.ศ. 2489) อีกด้วย

ข้อตกลงกับอังกฤษที่ครอบคลุมทั้งการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ และมีประ-

เดินสำคัญอย่างน้อย 2 ประเด็นที่จะต้องพิจารณาเป็นพิเศษ คือ เรื่องเกี่ยวกับอาชญากรรมสงคราม และการส่งข้าวให้กับอังกฤษเป็นค่าทดแทนความเสียหายจำนวน 1 ล้าน 5 แสนตัน โดยไม่คิดมูลค่า ในระยะหนึ่ง (ประมาณ 2,520 ล้านบาทขณะนั้น) สำหรับในเรื่องอาชญากรรมสงครามนั้นระบุว่า ไทยจะร่วมมือในการฟ้องร้องและสอบสวนบุคคลที่ต้องหาว่าเป็นอาชญากรรมสงคราม หรือผู้ที่ร่วมมือกับ ญี่ปุ่น หรือกับศัตรูของสัมพันธมิตร โดยเปิดเผย ซึ่งเรื่องนี้จะนำไปสู่การประกาศใช้ พระราชบัญญัติ อาชญากรรมสงครามของรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และควรตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ภาวะผูกพัน เรื่องการส่งข้าวให้แก่อังกฤษ ทำให้รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ถูกโจมตีจากสภาว่ารัฐบาล ทำให้ประเทศต้องเสียเปรียบในการเจรจากับอังกฤษ นอกจากนั้นการจัดส่งข้าวตามข้อตกลงเป็น จำนวนมากเช่นนี้ ปัญหาการขาดแคลนข้าวจึงรุนแรงขึ้นในเวลาต่อมา และมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อ เสถียรภาพของรัฐบาลชุดต่อ ๆ มา

2.3 คดีอาชญากรรมสงคราม

ฝ่ายสัมพันธมิตรได้มีการเตรียมการเกี่ยวกับอาชญากรรมสงครามมาบ้างแล้วตั้งแต่ก่อน สงครามโลกครั้งที่ 2 จะยุติลง⁵ และทางฝ่ายไทยก็เคยให้ความสนใจในเรื่องนี้ ดังจะเห็นได้ จากเมื่อครั้งนายปรีดี พนมยงค์ ได้ส่งพระพิศาลสุขุมวิท และหลวงสุขุมนิยประดิษฐ์ไปเจรจากับฝ่าย สัมพันธมิตรถึงสถานภาพของไทยภายหลังสงครามที่กรุงวอชิงตัน ได้มีการซักถามฝ่ายอเมริกาว่ามี หลักการเกี่ยวกับอาชญากรรมสงครามอย่างไร ดังนั้นภายหลังสงคราม ในขณะที่ฝ่ายสัมพันธมิตรได้ดำเนิน การจับกุมอาชญากรรมสงคราม⁶ ไทยได้ขอจัดตั้งศาลอาชญากรรมสงครามของไทยเอง ไม่ปรากฏ ว่าทำไมฝ่ายสัมพันธมิตรจึงยินยอมให้ไทยจัดตั้งศาลอาชญากรรมสงครามได้เอง⁷ แต่นายดิเรก ชัยนาม แสดงความเห็นว่าเป็นเรื่องเอกราชของศาล⁸ เช่นเดียวกับ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช แสดง ความเห็นว่า หากรัฐบาลไทยไม่ออก พ.ร.บ.อาชญากรรมสงคราม แต่ให้เป็นการกระทำของศาลต่างประเทศย่อมแสดงว่าไทยได้สูญเสียเอกราช⁹

รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พ.ศ. 2488 เข้าสู่สภา 27 กันยายน พ.ศ. 2488 และสภาได้มีมติรับหลักการ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มิได้มีการอภิปรายเกี่ยวกับร่าง พ.ร.บ. ฉบับนี้นัก และมามีมติรับหลักการด้วยคะแนนเสียง 75:0 แสดงว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่สนับสนุนการลงโทษอาชญากรรมสงคราม¹⁰

ต่อจากนั้นสภาได้แต่งตั้งคณะกรรมการธิการชั้นคณะหนึ่งเพื่อแก้ไขร่าง พ.ร.บ. และ พ.ร.บ. ฉบับนี้มีผลบังคับใช้หลังประกาศในราชกิจจานุเบกษา (11 ตุลาคม พ.ศ. 2488) รัฐบาล

จึงจัดตั้งคณะกรรมการตาม พ.ร.บ. เพื่อทำหน้าที่สืบสวนสอบสวน มีนายสงวน ตุลารักษ์ เป็นประธานกรรมการ และนายกมล วรณประภา เป็นกรรมการและเลขานุการ แต่ต่อมารัฐบาลได้แต่งตั้ง พล.ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัส (หลวงอุดลเดชจรัส) เป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการตามข้อเสนอของนายสงวน ตุลารักษ์ ซึ่งเราจะพบว่า นายสงวน ตุลารักษ์เป็นคนของนายปรีดี พนมยงค์ และมีข้อขัดแย้งกับจอมพล ป. พิบูลสงครามมาก่อนหน้านี้ ส่วน พล.ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัสเคยเป็นผู้ที่ให้การสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม ปรายปรามและกวาดล้างศัตรูทางการเมือง ขณะดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจเมื่อครั้งจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีอำนาจอยู่ในช่วงของรัฐบาลนั้นเอง พระยาพหลพลพยุหเสนา และช่วงเป็นนายกรัฐมนตรีระหว่าง พ.ศ. 2481-2487 มาแล้ว เหตุการณ์นี้สะท้อนการแยกตัวจากการสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ได้ปรากฏมาบ้างแล้วตั้งแต่ พล.ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัส ช่วยเหลือนายปรีดี พนมยงค์ และเสรีไทยในช่วงปลายสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังนั้นจึงปรากฏอีกว่า พล.ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัสได้เป็นผู้หนึ่งที่จะให้การเป็นพยานโจทก์ในคดีอาชญากรรมสงคราม

ในวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2488 ได้มีการจับกุมอาชญากรรมสงครามรุ่นแรก 5 คน คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม พลตรี หลวงเสรีเริงฤทธิ์ พระสารสาส์นพลชั้นตรี พระราชธรรมนิเทศ และนายสังข์ พิธโนทัย 19 ตุลาคม พ.ศ. 2488 มีการจับกุมอาชญากรรมสงคราม รุ่นที่ 2 จำนวน 2 คน คือ พลตรี ประยูร ภมรมนตรี และพลโท มังกร พรหมโยธี นอกจากนั้นถูกจับเป็นราย ๆ รวมอาชญากรรมสงคราม 13 คน คณะกรรมการอาชญากรรมสงคราม เริ่มดำเนินการสอบสวนตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2488 ด้วยการเชิญบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายเอกชนและหน่วยราชการมาให้ปากคำต่อคณะกรรมการ ผู้ที่ได้รับเชิญทั้งฝ่ายสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นายทหาร นายตำรวจ ข้าราชการกระทรวงต่างประเทศ ข้าราชการกรมโฆษณาการ นักหนังสือพิมพ์ ฯลฯ และคณะกรรมการได้ออกแบบสอบถามไปถึงอดีตอัครราชทูตผู้แทนประจำประเทศไทย และอดีตทูตทหารเรือผู้แทนที่กรุงโตเกียวด้วย

คดีนี้ศาลฎีกาตัดสินให้ยกฟ้องเป็น โฆมะ และปล่อยตัวจำเลยนั้นข้อหาไป เนื่องจาก พ.ร.บ. อาชญากรรมสงคราม พ.ศ. 2488 มีผลบังคับย้อนหลังไม่ได้ เพราะขัดต่อรัฐธรรมนูญ เนื่องจากการกระทำก่อนการออกกฎหมาย แต่คดีอาชญากรรมสงคราม ได้มีผลกระทบกระเทือนการเมืองไทยหลายประการ โดยพิจารณาได้คือ ทันทีที่มีการปล่อยตัวจำเลยได้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ครึกโครม และบางกลุ่มได้แสดงความไม่พอใจด้วยการตีตีโป๊ปลิวตามเสาไฟฟ้า เรียกร้องให้รัฐบาลจัดการกับอาชญากรรมสงครามต่อไป

นอกจากนี้คดีอาชญากรรมสงครามยังมีผลต่อการเมืองภายในประเทศอีก กล่าวคือ ทำให้กลุ่มนายทหารบางกลุ่มไม่พอใจบทบาทของรัฐบาลพลเรือนที่กระทำต่ออดีตผู้นำฝ่ายทหารหลายคน นับตั้งแต่รัฐบาลพลเรือนเข้ามามีอำนาจแทนที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม คณะทหารที่เคยสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม ถูกวิพากษ์วิจารณ์และบทบาทนับตั้งแต่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 เป็นต้นมา ในขณะที่บทบาทของเสรีไทยเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะเมื่อสงครามยุติลง อดีตพลพรรคเสรีไทยได้มีการเดินสวนสนามเฉลิมฉลองสันติภาพ (25 กันยายน พ.ศ. 2488) อย่างยิ่งใหญ่ร่วมกับประชาชนพลเมืองและอำนาจ และการกล่าวเชิดชูผลงานของเสรีไทยได้ปรากฏอยู่เสมอจนเป็นที่กระทบกระเทือนทหาร จนทหารบางกลุ่มเกิดความรู้สึกว้ากเกี่ยวกับปฏิวัติของตนลดต่ำลง

ผลกระทบในประเด็นต่อไป คือ มีส่วนเป็นสาเหตุความแตกแยกระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ และจอมพล ป. พิบูลสงคราม สองผู้ก่อการคนสำคัญ โดยไม่สามารถจะร่วมมือกันได้อีกต่อไป หรือ "ไม่อาจประสานรอยร้าวได้อีก"¹¹ รวมทั้งน่าจะเป็นเหตุให้นายปรีดี พนมยงค์ขาดการสนับสนุนจากทหารบกเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิมอีกด้วย

ในอีกประเด็นหนึ่งคดีนี้มีผลกระทบทางด้านกฎหมาย จากการที่ศาลฎีกาเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดว่า พ.ร.บ. อาชญากรรมสงครามขัดกับรัฐธรรมนูญ สมาชิกสภาจึงพิจารณาเรื่องอำนาจการตีความรัฐธรรมนูญ และเป็นผลให้การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่กำลังดำเนินการอยู่ มีการจัดตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญ เป็นครั้งแรก¹² ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2489 และนอกจากนี้ พ.ร.บ. ฉบับนี้น่าจะมีส่วนในการตัดสินใจประกาศพระราชกฤษฎีกายกสภาผู้แทนราษฎร (15 ตุลาคม พ.ศ. 2488) ของรัฐบาล ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช อีกด้วย

อนึ่ง รัฐบาลยังได้เสนอ "ร่าง พ.ร.บ. เศรษฐกิจสงคราม" ต่อสภาเพื่อใช้เป็นกฎหมายดำเนินการกับบุคคลที่บีบบังคับในทางเศรษฐกิจ จนมีฐานะร่ำรวยในระหว่างสงคราม และรวมถึงพวกที่ช่วยเหลือญี่ปุ่นทางเศรษฐกิจ

2.4 พระราชกฤษฎีกายกสภาผู้แทนราษฎร

แม้ว่า ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช จะได้รับการสนับสนุนจากสภา จนได้มีโอกาสดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและจัดตั้งรัฐบาล แต่เมื่อบริหารประเทศไประยะหนึ่งปัญหาและอุปสรรคก็ได้ปรากฏขึ้น อาจกล่าวได้ว่า ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช ยังเป็นนักการเมืองหน้าใหม่สำหรับเวทีการเมืองภายในประเทศ ฐานอำนาจทางการเมืองหรือเสียงสนับสนุนในสภาส่วนใหญ่เป็นพวกอดีตเสรีไทยภายในประเทศ ซึ่งให้การสนับสนุนการเป็นนายกรัฐมนตรีของ ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช

ในระยะแรกด้วยเหตุผลของประโยชน์ด้านการเมืองระหว่างประเทศ แต่ในเวลาต่อมารัฐบาลกับสภาผู้แทนราษฎรได้มีปัญหากันหลายครั้ง และยังปรากฏข่าวเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางคน เป็นเหตุให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์และถูกโจมตีทางหน้าหนังสือพิมพ์อยู่เสมอ ๆ

นอกจากนี้ ในทัศนะของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ยังมีความเห็นว่าสภาพความเชื่อถือจากต่างประเทศเพราะเป็นทั้งผู้ประกาศสงครามและผู้ประกาศยกเลิก และอายุสมาชิกภาพของสภายาวนานเกินไป คือขยายกำหนดเวลาให้อยู่ในตำแหน่งต่อมาอีก 2 ครั้ง นับแต่การเลือกตั้งในปี 2481 เป็นต้นมา การที่สภาถูกโจมตีในเรื่องต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นผลในเชิงลบต่อสภาทั้งสิ้น ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชจึงตัดสินใจ ประกาศพระราชกฤษฎีกายุบสภา (15 ตุลาคม พ.ศ. 2488) โดยชี้แจงเหตุผลว่า "สมาชิกสภาผู้แทนอยู่ในตำแหน่งมานาน เนื่องจากระหว่างสงครามได้มีการขยายอายุของสภา จึงไม่มีการเลือกตั้ง ดังนั้น ความคิดเห็นของสมาชิกสภาผู้แทนย่อมเห็นห่างจากเจตนารมณ์และความประสงค์อันแท้จริงของประชาชน"¹³

จากการยุบสภา รัฐบาลจึงสิ้นสุดลง แต่จะต้องรักษาการจนกว่าการเลือกตั้งทั่วไปจะแล้วเสร็จ รัฐบาลกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 4 ในวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2489 ขณะที่รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช รักษาการ ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2488 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 ได้เสด็จนิวัติประเทศไทย ดังนั้น นายปรีดี พนมยงค์ จึงพ้นจากตำแหน่ง ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และได้รับแต่งตั้งให้เป็น "รัฐบุรุษอาวุโส" ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และรัฐบาลมีนโยบายจะให้เดินทางไปเจริญไมตรีกับนานาชาติต่อไป

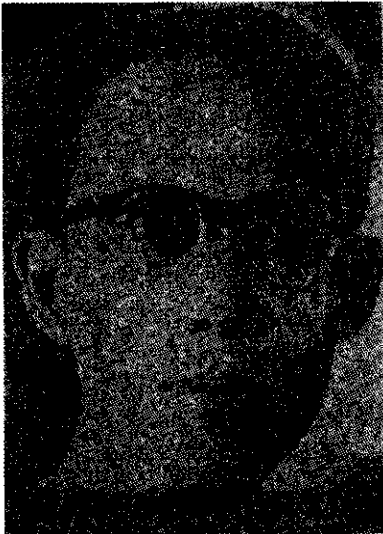
ภาพที่ 35 รัชกาลที่ 8 ในหลวงอานันทมหิดล

2.5 การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 4 (6 มกราคม พ.ศ. 2489)

การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นที่สนใจอย่างกว้างขวาง เนื่องจากว่างเว้นมาเป็นเวลานานนับตั้งแต่ พ.ศ. 2481 นักการเมืองหน้าใหม่ได้สมัครเข้ารับการเลือกตั้ง รวมทั้งได้มีการรวมกลุ่มใช้ชื่อว่า "พรรค" เกิดขึ้น แม้จะยังไม่มียกกฎหมายพรรคการเมืองประกาศใช้ อาจกล่าวถึง "พรรคการเมือง" ได้ดังนี้

พรรคก้าวหน้า : บรรดาผู้ที่เริ่มก่อตั้งพรรคก้าวหน้าได้แก่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายสุวิชัย พันธุ์เกษม นายสอ เสถบุตร พระยาสุรพันธ์เสนี ดร.โชติ คุ่มพันธ์ และ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ วัตถุประสงค์ของพรรคก้าวหน้าก็คือการเตรียมตัวในการเลือกตั้งครั้งใหม่ภายหลังสงคราม และนำเสนอถึงเหตุด้วยว่า บรรดาอดีตนักการเมืองที่เคยได้รับโทษทางการเมืองตั้งแต่ก่อนยุคสงครามได้รวมอยู่ในกลุ่มนี้ด้วย จึงนับได้ว่าเป็นการก้าวเข้าสู่เวทีการเมืองอย่างจริงจัง

พรรคสหชีพ : ก่อตั้งโดยอดีตเสรีไทยซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและลูกศิษย์ของนายปรีดี พนมยงค์หลายคน ได้แก่ นายสงวน ตุลารักษ์ นายจำลอง ดาวเรือง นายถวิล อุดล ดร.ทองเปลว ชลภูมิ นายเตียง ศิริขันธ์ มี นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เป็นหัวหน้าพรรค และ ม.จ.สกลวรรณการ วรวรรณ เป็นที่ปรึกษาพรรค กำหนดนโยบายทางการเมืองในลักษณะโซเซียลลิสม์ (Socialism) ยึดถือโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ เป็นหลัก¹⁴

นายเตียง ศิริขันธ์

นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์

นอกจากพรรคก้าวหน้าและพรรคสหขึ้นแล้ว ยังมีส.ส.อิสระไม่ได้สังกัดพรรคใดสมัครเข้ารับเลือกตั้งอีกจำนวนมาก มีการหาเสียงกันอย่างครึกโครมแพร่หลายไปทั่วทั้งในกรุงและต่างจังหวัด

ดร.สุจิต บุญบงการ กล่าวถึงพรรคการเมืองในปี พ.ศ. 2489 ไว้ว่า "พรรคทั้งหลายที่ตั้งขึ้นไม่มีการจัดองค์การที่เป็นทางการ ไม่มีความรัดกุมเข้มแข็ง รวมทั้งไม่มีการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างกว้างขวาง แม้แต่ความเข้มแข็งของพรรคในรัฐสภาก็ปราศจากความแน่นอน พรรคจึงมีบทบาทแต่เพียงการรวมกลุ่มของบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อสนับสนุนผู้นำต่อสู้กับผู้นำอีกกลุ่มหนึ่ง"¹⁵

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 4 นี้เป็นการเลือกตั้งโดยตรงด้วยวิธีแบ่งเขต ถือเกณฑ์จำนวนราษฎร 200,000 คน ต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 1 คน ได้จำนวน ส.ส.รวมทั้งสิ้น 96 คน และต่อมาก็ได้มีการแต่งตั้ง ส.ส.ประเภท 2 เพิ่มขึ้นตามจำนวน ส.ส.ประเภท 1

ภายหลังการเลือกตั้ง สภาได้พิจารณาผู้ที่จะเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทำการจัดตั้งรัฐบาล มีบุคคลที่อยู่ในความสนใจของสมาชิกสภาหลายคน เช่น นายปรีดี พนมยงค์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายควง อภัยวงศ์ นายทวี บุญยเกษตร นายดิเรก ชัยนาม

24 มกราคม 2489 สภาผู้แทนราษฎรได้เปิดประชุมและมีมติเลือกพระยามานวราชเสวี เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร ส่วนการข่าวเสียงเลือกนายกรัฐมนตรีนั้นเสียงส่วนใหญ่ลงมติสนับสนุน นายปรีดี พนมยงค์ เมื่อประธานสภาผู้แทนราษฎรนำมติไปแจ้งแก่นายปรีดี พนมยงค์ ปรากฏว่า นายปรีดี พนมยงค์ ได้ปฏิเสธโดยอ้างว่ายังมีภาระกิจต่างๆ อยู่อีกมากที่จะต้องจัดทำ¹⁶ สภาผู้แทนราษฎรได้ข่าวเสียงเลือกนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งและมีมติสนับสนุน นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี (31 มกราคม 2489)

นอกจากนี้ควรพิจารณาอีกด้วยว่านับตั้งแต่ นายควง อภัยวงศ์ พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2488 ได้ปรากฏความแตกแยกระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ และนายควง อภัยวงศ์เป็นลำดับมา การแข่งขันกันสร้างอำนาจชัดเจนขึ้นมาก จะเห็นได้จากภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 4 จึงมีการเสนอชื่อ นายควง อภัยวงศ์ แข่งขันกับบุคคลในกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ เช่น นายทวี บุญยเกษตร และนายดิเรก ชัยนาม เป็นต้น และการเป็นฝ่ายตรงกันข้ามจะชัดเจนขึ้นอีกในเวลาต่อมา

กิจกรรมการเรียนรู้ 2

1. จงเปรียบเทียบรายชื่อนามคณะรัฐมนตรีชุด ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช กับ รัฐบาลชุด นายทวี บุณยเกตุ
2. จงวิเคราะห์ผลกระทบทางการเมืองของความตกลงสัมพันธไมตรีแบบฯ และคดี อาชญากรรมสงคราม
3. อะไรเป็นสาเหตุการยุบสภา 15 ตุลาคม พ.ศ. 2488

3. รัฐบาล นายควง อภัยวงศ์ ชุดที่ 2

3.1 คณะรัฐบาล

นายควง อภัยวงศ์ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในครั้งนี้นับเป็นความสำคัญสำหรับระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกที่ได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชน โดยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ 1 (ส.ส.พระนคร) ทั้งนี้นับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาผู้ที่เข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในคณะราษฎร หรือสมาชิกประเภทที่ 2 แทบทั้งสิ้น จากรายชื่อนามคณะรัฐมนตรี จะเห็นความแตกต่างเมื่อเปรียบเทียบกับคณะรัฐบาลชุดก่อนๆ เพราะนายควง อภัยวงศ์ มิได้แต่งตั้งพรรคพวกของนายปรีดี พนมยงค์ เข้าร่วมในคณะรัฐบาล นอกจากนั้นจะเห็นว่า ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช ได้เข้าร่วมในคณะรัฐบาลใหม่ด้วย รายชื่อนามคณะรัฐมนตรีมีดังต่อไปนี้

1. พระยาศรีวิศาลวาจา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
2. หม่อมราชวงศ์ เส็นีย์ ปราโมช	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
3. พระสุทธธรรณมณเฑียร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
4. พลโท ชิต มั่นศิลป์ สีนาดโยธารักษ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
5. พระยาอัครราชทรงสิริ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการ
6. พลโท หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

7. นายประจวบ ภูนาศ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
8. นาวาเอก ทลวงศุภชลาศัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
9. พันตรี ควง อภัยวงศ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
10. พลอากาศตรี มณี มหาสันทนะ เวชยันตวังสฤษฏ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
11. เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
12. พระยาศรีเสนาสมบัติศิริ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
13. พระตรีธเสารวิศวรรม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
14. นายชม จารุรัตน์	รัฐมนตรี
15. พันเอก น้อม เกตุอนุติ	รัฐมนตรี
16. นายเลียง ไชยกาล	รัฐมนตรี
17. นายอังกณานุรักษ์	รัฐมนตรี
18. นายสุวิชัย พันธเศรษฐ	รัฐมนตรี
19. นายใหญ่ ศวิตชาติ	รัฐมนตรี
20. นายฟอง สิทธิธรรม	รัฐมนตรี
21. นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์	รัฐมนตรี

นายควง อภัยวงศ์ นำคณะรัฐมนตรีเข้าแถลงนโยบายขอความไว้วางใจจากสภา (7 กุมภาพันธ์ 2489) สภาได้อภิปรายนโยบายรัฐบาลถึง 2 วัน และเมื่อถึงวาระการลงมติไว้วางใจ รัฐบาลได้รับคะแนนไว้วางใจ 89 เสียง จากผู้เข้าประชุม 166 คน¹⁷ ย่อมแสดงให้เห็นความไม่มั่นคงของฐานเสียงของรัฐบาลในสภา และจะนำไปสู่การล้มมติ พ.ร.บ. ของฝ่ายค้านในเวลาต่อมา

3.2 พระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขัน พ.ศ. 2489

เมื่อนายควง อภัยวงศ์ จัดตั้งรัฐบาลเป็นครั้งที่ 2 สภาพการณ์ทางการเมืองขณะนั้นแสดงให้เห็นว่านายควง อภัยวงศ์ กับกลุ่มการเมือง "พรรคสหชีพ" ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ เป็นกลุ่มที่เป็นคู่แข่งทางการเมือง พรรคสหชีพจึงได้แสดงตนเป็นฝ่ายค้านรัฐบาลโดยเปิดเผย และเมื่อพิจารณาเสถียรภาพของรัฐบาลนับตั้งแต่วาระการขอความไว้วางใจจากสภา จากคะแนนเสียงจะเห็นว่ารัฐบาลมีคะแนนสนับสนุนเกินครึ่งเพียงเล็กน้อย และหลังจากการจัดคณะ

รัฐบาลปรากฏว่าคณะรัฐมนตรี ได้ถูกโจมตีจากฝ่ายค้านทำนองว่ารัฐมนตรีบางคนมีความไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง

ในด้านการบริหารประเทศ ภาระสำคัญที่รัฐบาลต้องประสบ คือ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ อันเป็นผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เช่น ภาระการจัดส่งข้าวตามความตกลงสมบูรณแบบ ภาวะเงินเฟ้อ การขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นเหตุให้เกิดปัญหาใจร้ายสร้างความไม่สงบแก่สังคม และปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสาเหตุที่ทำให้พรรคฝ่ายค้านนำมากล่าวโจมตีการบริหารประเทศของรัฐบาลอยู่เสมอ ๆ

เรื่องสำคัญที่รัฐบาลกับพรรคฝ่ายค้านมีความเห็นไม่ตรงกันก็คือ หลังการเข้าบริหารประเทศของรัฐบาลเพียงหนึ่งสัปดาห์ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ (ส.ส.อุบลราชธานี) พรรคสหชีพ ได้นำบันทึก "เรื่องการควบคุมราคาเครื่องอุปโภคและค่าใช้จ่ายของประชาชน" เสนอต่อรัฐบาล โดยเหตุผลว่า ประชาชนได้รับความเดือดร้อนเรื่องค่าใช้จ่ายในการครองชีพเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะผู้มีฐานะยากจน มีรายได้น้อย เช่น ชาวนา กรรมกร และข้าราชการ เพราะผู้จำหน่ายสินค้ากำหนดราคาสินค้าสูงเพื่อหวังผลกำไร จึงเสนอให้รัฐบาลควบคุมราคาสินค้า

เมื่อรัฐบาลได้รับบันทึกเสนอ รัฐบาลได้ส่งไปให้คณะกรรมการพิจารณาแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชาติ ซึ่งมีนายทองเปลว ชลภูมิ เป็นประธาน คณะกรรมการพิจารณาแล้วมีความเห็นว่า เป็นเรื่องซ้ำซ้อนกับ พ.ร.บ.ที่ได้บัญญัติไว้แล้ว เช่น พระราชบัญญัติป้องกันการค้ากำไรเกินควร พุทธศักราช 2480 และ 2483 (ฉบับที่ 2) พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องอุปโภคและของอื่น ๆ ในภาวะคับขัน พุทธศักราช 2488 พระราชกำหนดควบคุมยานพาหนะทางบกในภาวะคับขัน 2486 เป็นต้น จะมีบางส่วนที่ไม่ได้ตราไว้ในกฎหมายที่มีอยู่แล้วแต่ก็เป็นส่วนน้อย ดังนั้นคณะกรรมการจึงเสนอความเห็นต่อรัฐบาลว่า บันทึกเสนอนับนี้จะเป็นผลเสียต่อประเทศมากกว่าผลดี คณะรัฐมนตรีเห็นชอบด้วยจึงลงมติว่าไม่สมควรรับหลักการ¹⁸

นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ได้เสนอร่าง พ.ร.บ. คุ้มครองค่าใช้จ่ายประชาชนในภาวะคับขัน พ.ศ. 2489 เข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 18 มีนาคม 2489 เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาเรื่องนี้ ฝ่ายเสนอ พ.ร.บ. ได้อภิปรายความจำเป็นในการประกาศใช้เพื่อช่วยเหลือประชาชนในปัญหาค่าครองชีพ ในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลชี้แจงว่ารัฐบาลชุดต่าง ๆ ที่ผ่านมาได้พยายามใช้วิธีการหลายอย่างในการควบคุมราคาสินค้า เช่น การใช้กฎหมายฉบับต่าง ๆ การจัดตั้งคณะกรรมการเกี่ยวกับการควบคุมราคาสินค้าหลายชุด แต่ได้เกิดอุปสรรคนานาประการในการปฏิบัติงาน เช่น การที่สินค้าซึ่งถูกควบคุมหายไปจากตลาดทันทีที่ประกาศควบคุมราคา รัฐบาลจึงมี

ความเห็นว่ พ.ร.บ.คุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขันฉบับนี้ อาจทำให้ประชาชนเดือดร้อนในการหาซื้อสินค้ามากกว่าได้รับประโยชน์

ผลของการอภิปรายที่ประชุมลงมติรับหลักการด้วยคะแนนเสียง 65:63 ดังนั้น นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีจึงประกาศขอลาออกจากตำแหน่งต่อที่ประชุมสภา และนายกรัฐมนตรีกับคณะรัฐมนตรีได้ออกจากที่ประชุมโดยไม่รับฟังความเห็นของสภาต่อไป¹⁹

การลาออกของคณะรัฐบาล นายควง อภัยวงศ์ กล่าวในภายหลังว่า เพื่อแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย แม้ว่ารัฐบาลจะแพ้ร่าง พ.ร.บ. เพียง 2 เสียงเท่านั้น ก็ไม่ยอมอยู่บริหารประเทศต่อไป และยอมรับว่าไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้ดังที่ตั้งใจไว้ พ.ร.บ. ฉบับนี้ นายควง อภัยวงศ์ กล่าวว่าเสนอเพื่อให้เป็นเหตุล้มรัฐบาลมากกว่า²⁰ แต่ในเรื่องนี้ นายปรีดี พนมยงค์ ได้ปฏิเสธ²¹

"ทหารเก่า" วิเคราะห์เกี่ยวกับการลาออกของรัฐบาลครั้งนี้ว่า "ความจริงเหตุผลในการลาออกของนายควง อภัยวงศ์กลางสภาในลักษณะเช่นนั้น มีเหตุผลไม่สมควรที่จะลาออก ทั้งนี้เพราะร่างกฎหมายของพรรคสหชีพที่เสนอต่อสภานั้น ไม่ใช่กฎหมายที่สำคัญอันเป็นนโยบายหลัก และทั้งไม่ใช่จุดติเสนอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อเอาแพ้เอาชนะกันด้วยมติ แต่เหตุที่นายควงลาออกนั้นก็เพราะเหตุผลทางการเมือง เพราะพรรคสหชีพดำเนินวิถีทางการเมืองแบบเสรีไทย คือ "ใต้ดิน" แม้จะไม่ลาออกไปเพราะปัญหาดังกล่าว ก็อาจจะมีปัญหาอื่นติดตามมาอีก..."²²

3.3 พรรคประชาธิปัตย์

หลังจากการลาออกของคณะรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 2 ได้เกิดความเคลื่อนไหวของนักการเมืองฝ่ายสนับสนุนนายควง อภัยวงศ์ โดยร่วมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองขึ้น คือ พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ากำเนิดขึ้นเพื่อเตรียมตัวเป็นฝ่ายค้านกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ ผู้ริเริ่มก่อตั้งในระยะแรก ได้แก่ ดร.โชติ คุ่มพันธ์ นายเลียง ไชยกาล นายสุวิเศษ พันธุ์เศรษฐ หลวงอังคนานุรักษ์ นายใหญ่ ศวิตชาติ นายฟอง สิทธิธรรม ขุนคงฤทธิศึกษากร นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ นายชวลิต อภัยวงศ์ พรรคประชาธิปัตย์กำเนิดขึ้นเมื่อ 5 เมษายน 2489 ต่อมาผู้ก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์ได้เชื้อเชิญนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรค โดยมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นรองหัวหน้าพรรค และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นเลขาธิการพรรค สมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์ในระยะแรกได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 1 ประมาณ 46 คน²³ ซึ่งเคยสนับสนุนนายควง อภัยวงศ์ ตั้งแต่การจัดตั้งรัฐบาลครั้งที่ 2 กับ ส.ส.

ประเภท 2 อีกจำนวนหนึ่ง Dawid W. Wilson วิจัยว่า สมาชิกส่วนใหญ่ของพรรคนี้เป็นพวกอนุรักษ์นิยม²⁴

การก่อตั้งพรรคประชาธิปไตย สะท้อนความพยายามของกลุ่มการเมืองฝ่ายตรงข้ามกับกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ ที่จะสร้างฐานการเมืองให้เป็นปึกแผ่นชั้นในสภา และการที่นายควง อภัยวงศ์ เข้าดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคเท่ากับว่า นายควง อภัยวงศ์ ได้แตกแยกกับนายปรีดี พนมยงค์โดยเด็ดขาด ดังนั้น ต่อจากนั้นการดำเนินบทบาททางการเมืองของบุคคลทั้ง 2 จะนำไปในลักษณะการต่อสู้แข่งขันกันมากยิ่งขึ้น โดยวิถีทางรัฐสภาและต่างฝ่ายต่างมีพรรคการเมืองสนับสนุน

กิจกรรมการเรียนรู้ 3

เหตุใดรัฐบาล นายควง อภัยวงศ์ซึ่งเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง จึงไม่มีเสถียรภาพ

4. รัฐบาล นายปรีดี พนมยงค์

4.1 คณะรัฐบาลชุดที่ 1

เนื่องจากนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ที่มีความเหมาะสมที่สุดขณะนั้น พรรคสหชีพ ซึ่งเป็นเสียงส่วนใหญ่ในสภาได้ให้การสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2489 นับเป็นครั้งแรกที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้มีโอกาสดำเนินบทบาททางการเมืองอย่างเปิดเผย แตกต่างไปจากการอยู่เบื้องหลังรัฐบาลหลายชุด นับตั้งแต่การสนับสนุนให้นายควง อภัยวงศ์ จัดตั้งรัฐบาลเมื่อเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2487 รวมถึงรัฐบาลชุด นายทวี บุณยเกตุ และรัฐบาลชุด ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช

รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ มีรายนามคณะรัฐมนตรีดังต่อไปนี้

1. พลโท จิระ วิชิตสงคราม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
2. นายปรีดี พนมยงค์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

3. นายดิเรก ชัยนาม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
4. นายทวี บุญยเกษตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรราธิการ
5. พระยาสุทรพิพิธ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
6. นายสงวน จุฑาเดมิยะ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
7. นายสะพาน เทพหัสดิน ณ อยุธยา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
8. ม.ล. กรී เดชาติวงศ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
9. พ.อ. ช่าง เข่งศักดิ์สงคราม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
10. หลวงชำนาญนิติเกษตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
11. ดร. เตือน บุญนาค	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
12. นายวิจิตร ลุลิตานนท์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
13. ขุนระดมศักดิ์	รัฐมนตรี
14. นายวิโรจน์ กมลพันธ์	รัฐมนตรี
15. พ.อ. ทวน วิชัยชัทคะ	รัฐมนตรี
16. พันเอก พระยาสุรพันธ์เสนี	รัฐมนตรี

รัฐบาลได้รับความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรด้วยคะแนนเสียง 115 : 3²⁵ และเมื่อรัฐบาลเข้าบริหารประเทศ พรรคประชาธิปัตย์ได้แสดงบทบาทในฐานะพรรคฝ่ายค้านอย่างเต็มที่ เช่น กรณีสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ นายปริญญา จุฑามาศย์ (ส.ส.กระบี่) ได้เสนอสภาให้ตั้งคณะกรรมการสอบสวนเสาะแสวงเงินแผ่นดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2487 ย้อนหลังลงไปรวมทั้งเงินอื่น ๆ ของชาติด้วย กับกรณีนายบุญช่วย อัดถากกร (ส.ส.มหาสารคาม) ตั้งกระทู้ถามรัฐบาลเรื่องเงินค่าใช้จ่ายของเสรีไทย โดยเสนอให้สภาตั้งกรรมการสอบสวนเสาะแสวงเงินงบสันติภาพที่เสรีไทยนำไปใช้จ่าย ผลการสอบสวนสรุปความได้ว่า "เสรีไทยใช้จ่ายเงินไปโดยสุจริต มีหลักฐานการจ่ายตามความจำเป็นทุกกรณีโดยถูกต้อง"²⁶

จะเห็นได้ว่า แม้รัฐบาลจะมีฐานะเสียงเป็นเสียงข้างมากในสภา แต่รัฐบาลก็ต้องเผชิญหน้ากับบทบาทของพรรคประชาธิปัตย์อย่างหนักหน่วง การแข่งขันระหว่างพรรคฝ่ายรัฐบาลและพรรคฝ่ายค้านเป็นลักษณะทางการเมืองที่ปรากฏในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงเวลาการต่อสู้ทางการเมืองของผู้นำฝ่ายพลเรือนด้วยตนเอง คือ นายปรีดี พนมยงค์ และนายควง อภัยวงศ์ การไม่มีเอกภาพของผู้นำทางการเมืองฝ่ายพลเรือนมีส่วนอย่างสำคัญทำให้ฝ่ายพลเรือนไม่สามารถสร้างฐานอำนาจทางการเมืองได้อย่างเป็นปึกแผ่น แม้จะมีโอกาสครอง

อำนาจการเมืองอยู่ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เมื่อผู้นำทางการเมืองฝ่ายทหารต้องถอนตัวออกจากวง การเมืองชั่วคราว นั่นคือตั้งแต่ จอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นอำนาจในเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2487 เป็นต้นมา และผู้นำฝ่ายทหารจะกลับมาสร้างอำนาจได้อีกครั้งภายหลังรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490

ในสมัยรัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งจะ มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง รัฐธรรมนูญฉบับนี้ กำหนดหลักการไว้ตามแนวของ "การปกครองในระบบรัฐสภา" (Parliamentary system of government)

4.2 รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489

การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ได้เริ่มมีการดำเนินการในช่วงรัฐบาลนาย ควณ อภัยวงศ์ โดยนายทองเปลว ชลภูมิ ได้เป็นผู้เสนอให้สภาพิจารณาด้วยเหตุผลว่า มีเสียง เรียกร้องจากหนังสือพิมพ์ และประชาชนตลอดจน ส.ส. ประเภท 2 และผู้ก่อการ ให้แก้ไขรัฐธรรมนูญ²⁷ ซึ่งสภามีมติเห็นชอบด้วย จากนั้นคณะกรรมการวิสามัญซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้จัดตั้งขึ้น ได้ ทำการแก้ไขมาโดยตลอด มาแล้วเสร็จในสมัยรัฐบาล นายปรีดี พนมยงค์ สภาลงมติเห็นชอบเมื่อ วันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2489

เหตุการณ์ในขณะที่สภาได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้สะท้อนความคิดเห็นที่ แตกต่างกันอย่างยิ่งขึ้นของฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ และ นายควณ อภัยวงศ์ แต่อย่างไรก็ตามในที่สุด ร่างรัฐธรรมนูญได้รับการลงมติเห็นชอบด้วยคะแนนเสียง 165:1²⁸ ซึ่งแสดงถึงอำนาจและฐาน เสียงของฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ในสภา

10 พฤษภาคม พ.ศ. 2489 ได้มีรัฐพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย พุทธศักราช 2489 รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 3 กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วย พุทธสภา และสภาผู้แทนราษฎร พุทธสภาประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้ง โดยอ้อมและลับ จำนวน 80 คน มีวาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปี และเมื่อครบกำหนด 3 ปี ให้มีการเปลี่ยนสมาชิก กึ่งหนึ่ง โดยวิธีจับสลาก นอกจากนี้ยังแบ่งแยกข้าราชการประจำออกจากการเมือง โดยห้ามสมาชิก พุทธสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และรัฐมนตรีเป็นข้าราชการประจำ และมีบทบัญญัติรับรองว่า ชน ชาวไทยมีเสรีภาพที่จะรวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้²⁹ ดังนั้น รัฐธรรมนูญฉบับที่ 3 นี้ จะเปิดโอกาสการเริ่มต้นของการต่อสู้ทางการเมืองในระบบรัฐสภา แต่ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในแง่อำนาจอธิปไตยของประชาชน ก็ยังมีได้ถูกนำมาใช้อย่างแท้จริง

เพราะพิจารณาจากการกำหนดให้มีบทเฉพาะกาลในมาตรา 90 ซึ่งมีความว่า "ในวาระเริ่มแรก พutschai ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งองค์กร เลือกตั้งสมาชิกพutschai เป็นผู้เลือกตั้งภายในกำหนดสิบห้า วันนับแต่วัน ใช้รัฐธรรมนูญนี้ องค์กร เลือกตั้งสมาชิกพutschai ประกอบด้วยผู้เป็นสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรซึ่งอยู่ในวันสุดท้ายก่อน ใช้รัฐธรรมนูญนี้"

ส่วนสภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วย ส.ส. ที่มาจากการเลือกตั้งเมื่อ 6 มกราคม พ.ศ. 2489 กับ ส.ส. ที่จะเลือกตั้งเพิ่มตามมาตรา 91 โดยถือเกณฑ์ราษฎร 100,000 คน ต่อ ส.ส. 1 คน และมาตรา 95 กำหนดให้คณะรัฐมนตรีซึ่งบริหารราชการแผ่นดินอยู่ก่อนวันประกาศ ใช้รัฐธรรมนูญนี้ อยู่ในตำแหน่งเพื่อรักษาการจนกว่าการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่จะแล้วเสร็จ และ จากข้อบัญญัติในบทเฉพาะกาล เป็นเหตุให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งทำหน้าที่เป็นองค์กร ในการ เลือกตั้งสมาชิกพutschai จำนวนหนึ่งซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 2 และจะสิ้นสุดสมาชิก- ภาพอันเนื่องมาจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ได้มีโอกาสแสดงมติเลือกตนเองเข้าไปเป็น สมาชิกพutschai พutschai จึงเปรียบเสมือนสภาของนายปรีดี พนมยงค์ เพราะสมาชิกฝ่ายสนับสนุน นายปรีดี พนมยงค์ ได้รับเลือกเป็นสมาชิกพutschai ทั้งหมด 80 ที่นั่ง ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้แก่ พรรคประชาธิปัตย์เป็นอย่างมาก ดังนั้นในช่วงรัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ พรรคประชาธิปัตย์จะ แสดงบทบาทฝ่ายค้านอย่างแข็งขัน แม้ว่าพรรคประชาธิปัตย์จะมีเสียงอยู่ในสภาน้อยกว่ารัฐบาลก็ตาม

อนึ่งมีข้อที่น่าสังเกตว่า ส.ส. ประเภท 2 แต่เดิมได้รวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นอีกพรรคหนึ่ง คือ พรรคแนวรัฐธรรมนูญ ตามที่รัฐธรรมนูญฉบับใหม่เปิดทางให้ มี พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นหัวหน้าพรรค พรรคนี้มีนโยบายตามแนวทางหลัก 6 ประการของ คณะราษฎรและให้การสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ แต่เป็นพวกที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายของพรรคสหชีพ ในระยะปี พ.ศ. 2489-2490 ทั้ง พรรคสหชีพ และแนวรัฐธรรมนูญ จะมีบทบาททางการเมืองสูง และสมาชิกคนสำคัญของพรรคได้เข้าร่วมในคณะรัฐบาล³⁰

ภายหลังจากได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 (10 พฤษภาคม พ.ศ. 2489) และได้มีการเลือกตั้งพutschai แล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้ขอลา ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพื่อให้เป็นไปตามวิถีทางระบอบประชาธิปไตย และมติที่ประชุมสภา สนับสนุนให้นายปรีดี พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้น นายปรีดี พนมยงค์ จึงเข้าดำรง ตำแหน่ง เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2489 โดยที่มิทันได้จัดตั้งคณะรัฐบาล ก็ได้เกิดกรณีสวรรคต ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 ซึ่งทางราชการ ประกาศว่าเกิดจากอุบัติเหตุ และจากสถานการณ์ดังกล่าว นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้ขอลาออกจาก

ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยถือว่าเป็นความรับผิดชอบของตนเอง ในฐานะนายกรัฐมนตรี³¹

แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากสมาชิกสภาส่วนใหญ่ยังให้การสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ จึงมีมติสนับสนุนให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไปอีก นับเป็นการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นครั้งที่ 3

4.3 คณะรัฐบาล ชุดที่ 2

นายปรีดี พนมยงค์ เข้าดำรงตำแหน่งในวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2489 และจัดตั้งคณะรัฐบาลตั้งรายนามคณะรัฐมนตรี ดังต่อไปนี้

1. พลโท จิระ วิชิตสงคราม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
2. นายปรีดี พนมยงค์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
3. นายดิเรก ชัยนาม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
4. นายทวี บุญยเกษตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรราธิการ
5. พระยาสุนทรวิจิตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
6. นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
7. ม.ล. กรී เตชะติวงศ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
8. นายสรวง เทพหัสดิน ณ อยุธยา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
9. พันเอก ช่าง เซ่งศักดิ์สงคราม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
10. พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
11. นายเดือน บุญนาคว	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
12. พันเอก ทวน วิชัยชัทคะ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
13. นายวิจิตร ลุลิตานนท์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
14. พันเอก พระยาสุรพันธ์เสนี	รัฐมนตรี
15. ขุนระดับคดี	รัฐมนตรี
16. นายวิโรจน์ กมลพันธ์	รัฐมนตรี

ข้อสังเกตคณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่ยังเป็นชุดเดิม ส่วนบรรยากาศการนำคณะรัฐมนตรีเข้าแถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจจากสภา ประเด็นหลักที่รัฐบาลได้รับการซักถามจากฝ่ายค้านโดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์ ก็คือ สาเหตุการสวรรคต และในที่สุดสภาลงมติไว้วางใจรัฐบาลด้วยคะแนน 90 : 26³² รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ จะต้องเผชิญกับมรสุมทางการเมือง และ

บทบาทของพรรคฝ่ายค้านอย่างหนักยิ่งขึ้น จนกลายเป็นปัญหาบ้านทอนชื่อเสียงของรัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ ทำให้ค่อย ๆ เสื่อมอำนาจลง

ในเรื่องพระมหากษัตริย์องค์ใหม่ รัฐสภาได้ลงมติเป็นเอกฉันท์อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอขึ้นครองราชย์คือ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช แต่เนื่องจากยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะ และยังมีได้มีการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นการถาวร สมาชิกพรรคสภาอาวุโส สูงสุด 3 ท่าน จึงได้เข้ารับตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 11 ประกอบด้วย พระสุธรรมวิจิตร นายสงวน จูฑะเตมีย์

หลังจากจัดตั้งรัฐบาลได้ 6 วัน รัฐบาลได้ประกาศแต่งตั้งกรรมการสอบสวนผู้ที่เกี่ยวข้องกับกรณีสวรรคต โดยดำเนินการสอบสวน ในลักษณะ "ศาลกลางเมือง" จัดให้มีคณะกรรมการที่จะรับฟังการสอบสวนคณะหนึ่งและมีพนักงานสอบสวนทำหน้าที่สอบสวนผู้ที่มีความเห็นเรื่องนี้ ตลอดจนผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์ในวันสวรรคต ไม่มีผู้ใดเป็นจำเลยของศาลนี้ ผู้ที่จะถูกสอบสวนมีสิทธิมาฟังการสอบสวนบุคคลอื่น ๆ ได้ว่าให้การว่าอย่างไร บุคคลที่ได้ถูกเชิญมาสอบสวนส่วนมากเป็นนายแพทย์ซึ่งจะยึดหลักการแพทย์ เป็นมูลเหตุสันนิษฐานในการสวรรคต

ปัญหากรณีสวรรคตมีส่วนทำให้รัฐบาลถูกโจมตีอย่างหนัก จนรัฐบาลต้องประกาศภาวะฉุกเฉิน (2 กรกฎาคม 2489) และประกาศเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ด้วยการออกคำสั่งให้ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา บรรณาธิการ และเจ้าของหนังสือพิมพ์ทุกฉบับนำข้อความที่จะตีพิมพ์ให้เจ้าหน้าที่ตรวจข่าวของกรมโฆษณาการพิจารณาก่อน

ต่อมาเจ้าหน้าที่ตำรวจได้จับกุม นายเลียง ไชยกาล (4 กรกฎาคม 2489) ในข้อหาเผยแพร่ข่าวอกุศลให้ร้ายนายปรีดี พนมยงค์ ในกรณีสวรรคตและจับกุม ร.ท.สัมพันธ์ ชันธชวณะ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เกียรติศักดิ์ ในข้อหากบฏในราชอาณาจักร และได้ปรากฏว่ามีการส่งบัตรสนเท่ห์ไปในหน่วยราชการต่าง ๆ โจมตีรัฐบาลในแง่การบริหารและกรณีสวรรคต กรมตำรวจจึงออกประกาศให้รางวัลแก่ผู้ชี้ช่องแก่เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในกรณีที่มีผู้โฆษณาใส่ร้ายรัฐบาล

4.4 การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 5 (15 สิงหาคม พ.ศ. 2489)

15 สิงหาคม พ.ศ. 2489 รัฐบาลได้จัดการเลือกตั้งเพิ่มเติมตามบทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พ.ศ. 2489 การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 5 จะมีสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มจาก 47 จังหวัด จำนวน 82 คน (ตามมาตรา 91) พรรคฝ่ายรัฐบาล คือ พรรค

สหชีพ และพรรคแนวรัฐธรรมนูญ ได้พยายามรณรงค์หาเสียงแข่งขันกับพรรคประชาธิปัตย์ และเนื่อง
จากรัฐบาลหวังชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งนี้ รัฐบาลจึงได้พยายามสร้างประโยชน์แก่พรรคการเมือง
ฝ่ายรัฐบาลด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การออกคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ขึ้นแนะนำประชาชนเรื่องการ
ตัดสินใจในการลงคะแนนเสียง และมีข้อความในทำนองโฆษณาประนามพรรคประชาธิปัตย์³³

ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจำนวน 82 ที่นั่ง (รวมกับการเลือกตั้ง
ทั่วไปครั้งที่ 4 ส.ส. 96 คน เป็น 178 คน) พรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญและส.ส.อิสระ
ได้รับเลือกเข้าสู่สภาเกือบทั้งหมด และเป็นสมาชิกจากพรรคประชาธิปัตย์เพียง 15 ที่นั่งจากเขต
กรุงเทพและธนบุรี ในการเลือกตั้งครั้งนี้ นายปรีดี พนมยงค์ และพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวา-
สวัสดิ์ ได้สมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. จังหวัดพระนครหรืออยุธยา จะเห็นได้ว่ารัฐบาล นายปรีดี
พนมยงค์ ได้ถูกฝ่ายค้านคือ พรรคประชาธิปัตย์ของนายควง อภัยวงศ์ อาศัยความได้เปรียบของ
สถานการณ์ทางการเมืองโจมตีการบริหารประเทศของรัฐบาลทั้งภายในสภาและภายนอกสภา กรณี
สวรรคตถูกนำมาโจมตีรัฐบาลอย่างรุนแรง รัฐบาลเผชิญมรสุมอย่างหนัก ใบบลิ้วเตือนโจมตีรัฐบาล
ทั่วพระนคร แม้ว่ารัฐบาลจะตอบโต้ด้วยการประกาศภาวะฉุกเฉิน และจับกุมบุคคลที่กล่าวโจมตีรัฐบาล
ก็ตาม ดังนั้นเมื่อเห็นว่าสถานการณ์ทางการเมืองโดยทั่วไปไม่เอื้อต่อการบริหารบ้านเมืองเท่าที่ควร
นายปรีดี พนมยงค์ จึงกราบถวายบังคมลาออก เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2489 โดยเหตุผลว่า
เนื่องจากทำงานสนองคุณชาติมาเป็นเวลานานพอสมควร รู้สึกว่าอนามัยเสื่อมโทรมลง ไม่สามารถ
ปฏิบัติภารกิจได้อย่างเต็มที่³⁴ แต่โดยข้อเท็จจริงแล้วมูลเหตุสำคัญของการลาออกในครั้งนั้นก็คือ
สถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น ไม่เหมาะสมสำหรับนายปรีดี พนมยงค์ ในการที่จะทำการบริหารประ-
เทศ หรือกุมอำนาจในลักษณะที่เปิดเผยต่อไป³⁵

เมื่อรัฐบาลสิ้นสุดลง เนื่องจากพรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญยังคงคุมเสียง
ข้างมากในสภาไว้ได้ จึงสนับสนุน พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ หัวหน้าพรรคแนวรัฐธรรมนูญ
เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 4

จงสรุปสถานการณ์ทางการเมืองสมัยรัฐบาล นายปรีดี พนมยงค์

5. รัฐบาล พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์

5.1 คณะรัฐบาลชุดที่ 1

การจัดคณะรัฐบาลชุดนี้เป็นเพียงการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีชุดเดิม โดยมีการตกลงแบ่งสรรตำแหน่งระหว่าง ส.ส.พรรคสหชีพ กับ ส.ส.พรรคแนวรัฐธรรมนูญ ว่าพรรคใดควรรับผิดชอบกระทรวงใด³⁶

รัฐบาลเข้าแถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจโดยนโยบายหลักยังคงใช้นโยบายเดียวกันกับรัฐบาลชุดนายปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลได้รับความไว้วางใจด้วยคะแนนเสียง 147:45³⁷ และเข้าบริหารประเทศ โดยมีพรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญเป็นพรรคฝ่ายรัฐบาล และพรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคฝ่ายค้าน

ภาพที่ 37 พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์

รายนามคณะรัฐมนตรีมีดังต่อไปนี้

1. นายดิเรก ชัยนาม รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
2. พลโท จิระ วิชิตสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
3. นายวิจิตร ลุลิตานนท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
4. นายจรูญ สืบแสง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรรา-ธิการ
5. พระยาสุทธรนิพนธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

6.	นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
7.	ม.ล. กวี เตชาติวงศ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
a.	พันตรี วิลาศ โอสถานนท์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
3.	พันเอก ช่าง เชวงศักดิ์สงคราม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
10.	พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
11.	นายเดือน บุนนาค	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
12.	พันเอก ทวน วิชัยชัชตะ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
13.	นายจำลอง ดาวเรือง	รัฐมนตรี
14.	นายทองเปลว ชลภูมิ	รัฐมนตรี
15.	นายเตียง ศิริขันธ์	รัฐมนตรี
16.	ม.จ. นนทียวัด สวัสดิวัตน์	รัฐมนตรี
17.	นายเขื่อน พาณิชยวิทย์	รัฐมนตรี
18.	นายวิโรจน์ กมลพันธ์	รัฐมนตรี

5.2 สภาพการเมืองและปัญหาในการบริหารประเทศ

เมื่อเข้าบริหารประเทศแล้ว พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้ยกเลิกการเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ และประกาศยกเลิกภาวะฉุกเฉินที่รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ ได้ประกาศใช้มาตั้งแต่วันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2489 เพื่อเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดทางการเมือง

แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญของรัฐบาลที่สืบเนื่องมาจากสภาวะการณ์หลังสงครามก็คือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ และได้กลายเป็นภาระกิจเร่งด่วนที่สุดของรัฐบาล ซึ่งดูเหมือนกับว่าในช่วงรัฐบาลชุดนี้สภาพปัญหาเศรษฐกิจได้ทวีความรุนแรงขึ้นอีก และนอกจากนี้ รัฐบาลยังประสบปัญหาอันเนื่องมาจากการบริหารอีกด้วย เมื่อรวมกับปัญหาจากรัฐบาลชุดก่อน ๆ รัฐบาล พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ จึงถูกโจมตีว่าขาดประสิทธิภาพในการบริหาร จนเป็นเหตุให้พรรคฝ่ายค้านเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ และในที่สุดรัฐบาลก็ได้ถูกยึดอำนาจโดยคณะรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490

ปัญหาต่าง ๆ ของรัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ อาจนำมาพิจารณาได้ดังนี้

ก. กรณีสำรวจคดี

กรณีสำรวจคดีซึ่งเป็นปัญหาสืบเนื่องมาจากรัฐบาลชุดก่อน ทำให้รัฐบาลได้รับความกระทบกระเทือนอย่างมาก แม้ว่ารัฐบาลจะได้ทำการแต่งตั้งอธิบดีกรมตำรวจคนใหม่ คือ พลตำรวจเอก พระพิจารณ์ผลกิจ ซึ่งได้รับการยกย่องว่ามีชื่อเสียงด้านการสอบสวน เพื่อเร่งดำเนินการสอบสวนกรณีสำรวจคดีให้ได้ผลรวดเร็วยิ่งขึ้น แต่การคลี่คลายคดีนี้ไม่คืบหน้าไปเท่าที่ควร เป็นเหตุให้ประชาชนเกิดความรู้สึกร่วมกับพรรคฝ่ายค้านว่า การดำเนินงานของรัฐบาลไม่ได้ผลอย่างแท้จริง และกรณีสำรวจคดีจึงเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้รัฐบาลตกอยู่ในฐานะลำบากมาก

ข. ปัญหาอันเกิดจากข้อบกพร่องในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ

กรณีองค์การสรรหาอาหาร

การแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลได้พยายามหาทางลดค่าครองชีพด้วยการจัดองค์การขึ้นองค์การหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจเฉพาะหน้า องค์การนี้มีชื่อว่า "องค์การสรรหาอาหาร" ทำหน้าที่จำหน่ายสินค้าที่จำเป็นแก่การครองชีพของประชาชน เพื่อบรรเทาการขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภค โดยกระทรวงการคลังจะตั้งวงเงินไว้เพื่อการนี้ในชั้นแรกจำนวน 50 ล้านบาท³⁸ องค์การนี้สังกัดโดยตรงกับสำนักนายกรัฐมนตรี มีนายทองเปลว ชลภูมิ ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการ ดำเนินการจัดหาสินค้ามาจำหน่ายแก่ประชาชนในราคาถูก องค์การนี้ประกอบด้วยคณะกรรมการที่ปรึกษาได้แก่ ผู้แทนจากกรมต่าง ๆ คือ กรมเกษตร กรมปศุสัตว์และกรมรถไฟ กรมตำรวจ กรมการขนส่ง กรมสหกรณ์ กรมการค้าภายใน และเทศบาลนครกรุงเทพ

ตามรูปการแล้วการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจด้วยวิธีนี้ที่คาดว่าจะอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนอย่างมาก แต่เนื่องจากรัฐบาลไม่มีอำนาจบีบบังคับพ่อค้าคนกลางผู้ซื้อขายสินค้าต่าง ๆ ได้ สินค้าขององค์การสรรหาอาหารจึงมีจำนวนน้อยไม่พอกับความต้องการ รัฐบาลจึงต้องอาศัยการจัดเจ้าหน้าที่ออกไปซื้อและจำหน่ายสินค้าแข่งกับพ่อค้า และมอบหมายให้ส.ส. ช่วยหาสินค้ามาป้อนองค์การสรรหาอาหาร แต่ปรากฏว่ามีส.ส. หลายคนนำเงินที่องค์การจ่ายล่วงหน้าไปใช้ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าจะจัดซื้อสินค้ามาให้องค์การสรรหาอาหาร กิจกรรมขององค์การสรรหาอาหาร ดำเนินไปได้ไม่นานก็ต้องล้มเลิกไป (เมื่อ พฤษภาคม 2490) เนื่องจากการบริหารงานไม่มีประสิทธิภาพ และขาดการควบคุมอย่างใกล้ชิด การคอร์รัปชันโดยวิธีต่าง ๆ ในองค์การสรรหาอาหาร เป็นผลให้องค์การขาดทุนและไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ฝ่ายค้านจึงโจมตีรัฐบาลเรื่องความผิดพลาดขององค์การสรรหาอาหารอันเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาล

กรณีองค์การจัดซื้อสิ่งของเพื่อบรรเทาทุกข์ในประเทศ (องค์การ อ.จ.ส.)

ในภาวะหลังสงคราม จึงเกิดการขาดแคลนเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม อันเป็นอาชีพของประชาชนชาวไทยเป็นส่วนใหญ่ รัฐบาลนายปรีดีจึงได้เจรจาขอความช่วยเหลือไปยังต่างประเทศ ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือโดยจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรมาให้ใช้ เช่น จอบ เสียม โดยขายให้ในราคาถูกรวมทั้งเสื้อผ้าและสิ่งของบางอย่าง รัฐบาลได้ตั้งองค์การ อ.จ.ส. เพื่อจัดหาสิ่งของที่ขาดแคลนมาใช้ โดยมอบหมายให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับอภิสิทธิ์พิเศษรับ จอบ เสียม เสื้อผ้า ไปจำหน่ายหรือแจกแก่ประชาชนในภูมิภาคต่างๆ ตามควรแก่กรณี คือ ทั้งจำหน่ายในราคาถูก หรือ แจกให้เปล่า ทั้งนี้เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลประการหนึ่ง และเป็นการสร้างคะแนนนิยมจากประชาชนให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรครัฐบาลอีกประการหนึ่ง แต่ปรากฏว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเบิกสิ่งของไปจากโกดังของ อ.จ.ส. ไปแล้วกลับไปขายต่อให้กับพ่อค้า และนำเงินที่ได้ไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว เป็นผลให้เกษตรกรยังคงต้องซื้อเครื่องมือการเกษตรในราคาสูง การทุจริตของสมาชิกสภาเป็นเหตุให้รัฐบาลถูกโจมตีจากฝ่ายค้านและหนังสือพิมพ์อย่างมาก

ปัญหาเงินเฟ้อ

ราคาสินค้าในท้องตลาดมีอัตราสูงขึ้นตลอดเวลา เพราะค่าของเงินตกต่ำ เป็นผลให้เกิดการขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภค ตลอดจนยารักษาโรค แม้ว่าก่อนหน้ารัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ จะได้มีการแก้ไขภาวะเงินเฟ้อมาบ้างแล้ว ประกอบกับความตกลงสมบูรณแบบที่ไทยได้ลงนามกับอังกฤษ ไทยไม่สามารถส่งสินค้าออกที่สำคัญของไทย เช่น ดีบุก ยาง ไม้สัก ออกไปจำหน่ายนอกประเทศ ทำให้ไทยไม่มีเงินทุนต่างประเทศ สำหรับซื้อสินค้าทุน เวียดนามเข้ามาบรรเทาความขาดแคลนสินค้าบางอย่างในประเทศ และเนื่องจากการคมนาคมทั้งภายในและภายนอกประเทศ ต้องประสบกับความไม่สะดวกนานาประการ การเดินเรือทะเลที่ต้องหยุดชะงักเกือบสิ้นเชิง ด้วยการปฏิบัติการทางทหารของประเทศสัมพันธมิตร จึงเป็นผลให้ประเทศไทยต้องประสบกับความขาดแคลนสินค้าที่ไม่อาจผลิตภายในประเทศได้เพียงพอแก่ความต้องการ และเนื่องจากสงครามทำให้มีธนบัตรหลายประเภทหมุนเวียนอยู่ในประเทศ รัฐบาลจึงต้องการปรับมาตรฐานธนบัตรเสียใหม่ โดยการรับแลกธนบัตรจากประชาชน ผลปรากฏว่าธนบัตรเก่าที่รัฐบาลเรียกเก็บคืนก็ไม่ได้ ธนบัตรใหม่ที่มอบให้สมาชิกสภาฝ่ายรัฐบาลไปแลกให้แก่ราษฎรก็สูญ การกระทำต่างๆ เหล่านี้ เป็นเหตุให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนัก

การขาดแคลนข้าว

เนื่องจากความตกลงสมบูรณ์แบบที่ไทยกับอังกฤษมีข้อหนึ่งระบุไว้มีใจความว่า ประเทศไทยจะต้องส่งข้าวให้กับอังกฤษเป็นปริมาณ 1.5 ล้านตัน ดังนั้นการส่งออกข้าวในช่วงหลังสงคราม จึงอยู่ในความควบคุมของประเทศฝ่ายสัมพันธมิตร และเนื่องจากตลาดต่างประเทศต้องการข้าวเป็นจำนวนมาก ข้าวจึงมีราคาสูงและมีการลักลอบส่งข้าวออกนอกประเทศ รวมทั้งการกักตุนของพ่อค้าคนกลาง ทำให้เกิดการขาดแคลนข้าวหนักยิ่งขึ้น รัฐบาลพยายามแก้ไขปัญหารองข้าว เช่นการออกคำสั่งควบคุมการขนย้าย ห้ามกักกัน ตลอดจนสืบหาแหล่งกักตุนข้าวและให้รางวัลนำจับ แต่มาตรการการควบคุมการลักลอบส่งข้าวออกนอกก็ยังไม่ได้ผล ได้มีข่าวว่านักการเมืองไปยุ่งเกี่ยวกับพ่อค้าเพื่อแสวงหาประโยชน์³⁹ และรัฐบาลก็ยังยอมรับกับสื่อมวลชนว่าการปราบส่งข้าวออกจำหน่ายยังต่างประเทศมีปัญหาเพราะรัฐบาลขาดแคลนกำลังเจ้าหน้าที่และเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีประสิทธิภาพ

ปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยภายในประเทศ

เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจที่แร้นแค้นหลังสงคราม ประชาชนบางกลุ่มเกิดความอดอยากเดือดร้อนแสนสาหัส โจรผู้ร้ายชุกชุมมากขึ้นทั้งในกรุงและต่างจังหวัด โจรบางกัก็มีจำนวนพรรคพวกมากถึงกับมีขนาดเป็นกองทัพเล็ก ๆ มีอาวุธพร้อม โจรค่ายใหญ่ซึ่งมีอิทธิพลและมีพฤติกรรมสร้างควมหวาดกลัวให้แก่ราษฎรในหลายจังหวัดทางภาคกลาง คือ โจรบ้านกอไผ่ ในเขตจังหวัดราชบุรี สมุทรสงคราม ทางภาคใต้ก็มีโจรสลัด เช่น โจรสลัดตะรุเตา เป็นต้น⁴⁰

นอกจากนี้ยังมีปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยอันเนื่องมาจากทหารกองหนุนที่ถูกปลดประจำการภายหลังสงครามไม่ได้รับการอนุเคราะห์จากรัฐบาลเท่าที่ควรในการเดินทางกลับส่งภูมิลำเนา⁴¹ จึงต้องเดินทางกลับด้วยตนเอง "สภาพเหมือนแตกทัพ" บางคนขาดแคลนจึงทำการปล้นจี้ก่อความเดือดร้อนแก่ราษฎร ทหารที่ได้รับความเดือดร้อนส่วนใหญ่เป็นนายทหารชั้นผู้น้อย แต่นายทหารชั้นผู้ใหญ่ระดับผู้บังคับบัญชาที่กระทบกระเทือนไปด้วย และพากันไม่พอใจนโยบายที่รัฐบาลปฏิบัติต่อกองทัพ รวมทั้งเป็นความรู้สึกไม่พอใจบทบาทของเสรีไทยที่กำลังแสดงบทบาททางการเมืองอย่างมากหลังสงคราม โดยเป็นฐานการเมืองให้แก่ฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์

ค. ความแตกแยกภายในคณะรัฐบาล

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรครัฐบาลเกิดความขัดแย้งแตกร้างกัน ถึงกันมีการเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีบางคนในคณะรัฐบาล หัวหน้าพรรคฝ่ายรัฐบาลพยายามปฏิเสธความแตกแยก เบื้องหลังก็คือ สมาชิกพรรคฝ่ายรัฐบาลขัดผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจอื่น ๆ

ความแตกร้าวนี่เองจะส่งผลให้รัฐบาลแพ้คะแนนเสียงของฝ่ายค้านในพระราชบัญญัติ 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติยุบเลิกสภาจังหวัด และพระราชบัญญัติประกอบโรคศิลป์⁴² แต่รัฐบาลก็มีได้ถือเอาความพ่ายแพ้เป็นผลทำให้ตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งแต่อย่างใด

ต่อมารัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ต้องประสบปัญหาสำคัญมากขึ้นอีกเมื่อรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล 2 คน ต้องพ้นจากตำแหน่งไป คือ ม.ล. กวี เดชาติวงศ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ประสบอุบัติเหตุขณะเดินทางไปตรวจเส้นทางรถไฟสายพม่า จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2490 และนายดิเรก ชัยนาม ก็ขอลาออกจากตำแหน่งโดยอ้างว่าต้องการพักผ่อน เพราะทำงานมาถึง 5 ปีแล้ว แต่เบื้องหลังก็คือขัดแย้งกันในหมู่คณะรัฐมนตรี⁴³

การลาออกของนายดิเรก ชัยนาม ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งในรัฐบาลถึง 2 ตำแหน่งคือ ตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี และตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ย่อมมีผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลอย่างมาก ในที่สุดรัฐบาลได้แก้ไขปัญหาเรื่องรัฐมนตรี 2 ตำแหน่งที่ว่างลง โดยนายกรัฐมนตรีรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเสียเอง ส่วนตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมมอบให้นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมอยู่แล้ว

การเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีที่ว่างลง 2 ตำแหน่ง โดยบุคคลในคณะรัฐบาล ก็เพื่อเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้ผ่านพ้นไปก่อน แม้แต่นายกรัฐมนตรีเองก็ได้ให้ข่าวค่อนข้างลับสนกลว่าคือบางครั้งก็ให้ข่าวว่ารัฐบาลจะลาออกหรือไม่ก็ปรับปรุงคณะรัฐมนตรี⁴⁴ บางครั้งก็ปฏิเสธว่ามีได้ตัดสินใจเช่นนั้น เพียงแต่ต้องการเวลารอดูสถานการณ์ไปก่อนว่าควรจะเปลี่ยนแปลงสิ่งใดภายในคณะรัฐบาลหรือไม่⁴⁵ ทั้งนี้เพราะเบื้องหลังรัฐบาลกำลังรอดอยนายปรีดี พนมยงค์เดินทางกลับจากต่างประเทศ ในราววันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2490

5.3 การเปิดอภิปรายทั่วไป

ความเดือดร้อนของประชาชนเกี่ยวกับเรื่องการค้าคนแคระเครื่องอุปโภคบริโภค และราคาสินค้าที่สูงขึ้นอยู่ตลอดเวลา ถึงกับมีการนำกลุ่มพรรคพวกมาร้องเรียนฝ่ายค้านให้เร่งรัฐบาลหาทางแก้ไขวิกฤติการณ์โดยเร่งด่วน

พรรคประชาธิปัตย์จึงทำการเสนอญัตติเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล ในวันที่ 15 พฤษภาคม 2490 ตามมาตรา 34 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 ญัตติในการเปิดอภิปรายทั่วไปได้แก่

1. ไม่สามารถรักษาความสงบเรียบร้อยภายในตามนโยบายที่แถลงไว้
2. ไม่สามารถรักษานโยบายการเงินของชาติไว้ในทางมั่นคงทำให้ฐานะการ

คลังล้มเหลว

3. ในทางเศรษฐกิจได้ดำเนินการทางเศรษฐกิจผิดพลาดไม่เหมาะสมแก่ภาวะ-
การณปัจจุบัน เป็นเหตุให้ประชาชนเดือดร้อนในการครองชีพ

4. การต่างประเทศไม่อาจสร้างความเชื่อถือกับนานาประเทศตามนโยบายที่
แถลงไว้

5. ใช้อำนาจทางการเมืองแทรกแซงในราชการประจำ ทำให้เกิดผลเสียหาย
แก่ราชการแผ่นดิน

6. ไม่สามารถรักษาฐานะของข้าราชการให้อยู่ในระดับที่สมควร ทำให้ข้าราชการ
ขาดกำลังใจที่จะปฏิบัติราชการ

7. ทางการศึกษาของชาติ รัฐบาลนี้ก็ได้ปรับปรุงและดำเนินการตามนโยบาย
ที่แถลงไว้

8. ไม่สามารถค้นหาข้อเท็จจริงแถลงต่อประชาชนให้ทราบว่า ในหลวงรัชกาลที่
8 สวรรคตเพราะเหตุใด⁴⁶

จากญัตติทั้ง 8 ข้อนี้ จะเห็นว่าพรรคประชาธิปัตย์ได้ตั้งเป้าหมายโจมตีรัฐบาลพล-
เรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ อย่างกว้างขวาง หัวข้อที่ 1-7 ล้วนเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาล
ซึ่งมีจุดอ่อนและข้อผิดพลาดอยู่หลายประการ อันเป็นสาเหตุของความเสื่อมโทรมของประเทศทั้งสิ้น
ส่วนข้อสุดท้ายเกี่ยวกับกรณีสวรรคตนั้น แม้จะไม่เกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาล แต่ก็เป็นเรื่องสำคัญที่
สุดเรื่องหนึ่งและอยู่ในความสนใจของประชาชน

ภาพที่ 38 พล.ร.ต. ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ กำลังตอบโต้ฝ่ายค้านในสภา
ในการเปิดอภิปรายทั่วไป

รัฐบาลได้แสดงอุดมการณ์ยึดมั่นอยู่ในหลักประชาธิปไตย จึงให้มีการถ่ายทอดการอภิปรายทางวิทยุกระจายเสียงทั่วประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้ราษฎรได้ทราบข้อเท็จจริงด้วยตนเอง เพราะไม่แน่ใจว่าหนังสือพิมพ์จะรายงานข่าวได้ถูกต้องทุกประการ

การเปิดอภิปรายทั่วไปของพรรคประชาธิปัตย์ ได้รับความสนใจจากประชาชนมาก เพราะเป็นการต่อสู้ทางการเมืองครั้งสำคัญ ระหว่างพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายคน กับรัฐบาลซึ่งมีเสียงสนับสนุนในสภาอย่างเต็มที่ การเปิดอภิปรายทั่วไป ใช้เวลาตั้งแต่ 19 - 27 พฤษภาคม 2490 ผลของการอภิปรายรัฐบาลเป็นฝ่ายชนะด้วยคะแนนเสียง 86:55 (งดออกเสียง 16 คน)⁴⁷

การเปิดอภิปรายทั่วไปของพรรคประชาธิปัตย์ย่อมกระทบกระเทือนฐานะของรัฐบาลอย่างมาก การโจมตีปัญหาต่าง ๆ อันเกิดจากความบกพร่องในการดำเนินนโยบายของรัฐบาลซึ่งประชาชนได้ร่วมฟังการถ่ายทอดการอภิปรายทางวิทยุกระจายเสียง และการเสนอข่าวอย่างครึกโครมของหนังสือพิมพ์ช่วยเร่งเร้าให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ผลงานของรัฐบาลกันอย่างกว้างขวาง แม้รัฐบาลจะเป็นฝ่ายชนะคะแนนเสียง แต่พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้พิจารณาร่วมกับคณะรัฐมนตรี แล้วตกลงกันว่ารัฐบาลจะลาออกเพื่อแสดงความเป็นประชาธิปไตยประการหนึ่ง และเพื่อปรับปรุงคณะรัฐมนตรีอีกประการหนึ่ง

ควรตั้งข้อสังเกตไว้ว่า การเปิดอภิปรายทั่วไปของพรรคประชาธิปัตย์ครั้งนี้ สร้างชื่อเสียงให้แก่พรรคประชาธิปัตย์เป็นอย่างมาก พรรคฝ่ายค้านกลายเป็นที่สนใจของประชาชน ดังนั้นในการเลือกตั้งครั้งต่อมา (29 มกราคม พ.ศ. 2491) พรรคประชาธิปัตย์ จะได้รับการเลือกตั้งเป็นจำนวนมากกว่าพรรคอื่น และมีโอกาสได้จัดตั้งรัฐบาล

หลังจากรัฐบาลลาออก สภาก็ได้พิจารณาหาตัวนายกรัฐมนตรีใหม่ ในวันที่ประชุมสภาเพื่อชาวเสียงสมาชิกมีผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อให้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี 4 คนด้วยกัน คือ พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ พลเอก อุดล อุดลเดชจรัส พลโท มังกร พรหมโยธี และนายควง อภัยวงศ์ ผลของการลงคะแนนเสียง พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้รับคะแนนเสียงสูงสุด จึงได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง

5.4 คณะรัฐบาล ชุดที่ 2

รายนามคณะรัฐมนตรี มีดังต่อไปนี้

1. นายเตือน บุณนาค	รองนายกรัฐมนตรี
2. พลโท จิระ วิจิตสงคราม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
3. นายวิจิตร สุลิตานนท์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
4. นายอรรถกิตติ พนมยงค์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
5. พันเอก ช่วง เชวงศักดิ์สงคราม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรราธิการ
6. นายแสง สุทธิพันธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
7. นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
8. พระยาประทีปกมลศาสตร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
9. นายเตือน บุณนาค	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

10. พระยาสุนทรวิจิตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
11. พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
12. นายเตือน บุนนาค	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
13. พันเอก ทวน วิชัยชัทคะ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
14. ม.จ. นนทियाวัต สวัสดิวัตน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
15. นายเขื่อน พานิชวิทย์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรธิการ
16. นายจำลอง ดาวเรือง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
17. นายทอง กันทาธรรม	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
18. นายวิโรจน์ กมลพันธ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
19. นายชิต เวชประสิทธิ์	รัฐมนตรี
20. ทลวงนิรัตถรักษา	รัฐมนตรี
21. ชุนระดับคดี	รัฐมนตรี

พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้นำคณะรัฐมนตรีเข้าแถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2490 สภาลงมติไว้วางใจด้วยคะแนน 91: 27 จะเห็นว่าคะแนนไว้วางใจลดลงจากครั้งแรก

รัฐบาลเข้าบริหารประเทศในครั้งนี้นำมาด้วยความตึงเครียด⁴⁸ อันเนื่องมาจากปัญหาสำคัญ ๆ ของประเทศ และการโจมตีวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักของหนังสือพิมพ์ และการโจมตีของพรรคฝ่ายค้านคือพรรคประชาธิปัตย์ เช่นโจมตีว่า รัฐบาลไม่สามารถคุ้มครองความปลอดภัยให้พรรคฝ่ายค้าน เพราะ ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์ถูกลอบทำร้าย⁴⁹ จนเหมือนกับว่า "รัฐบาลจะพยายามให้นโยบายเก็บพรรคฝ่ายค้าน"⁵⁰

24 กรกฎาคม พ.ศ. 2490 นายเลียง ไชยกาล และสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์รวม 16 คน ได้แยกตัวออกจากพรรค และทำการจัดตั้งพรรคใหม่ชื่อ พรรคประชาชนเพราะมีปัญหาความขัดแย้งในพรรคประชาธิปัตย์ เรื่องการส่งตัวแทนของพรรคเข้าเลือกตั้งซ่อมในจังหวัดสมุทรปราการ⁵¹ การแยกตัวของสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์มีผลต่อฐานะเสียงของพรรคในสภา และต่อสมาชิกพรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญบางคนก็ได้เข้ามาร่วมกับพรรคประชาชนอีกด้วย แม้กระนั้นพรรคประชาธิปัตย์ก็ไม่ได้หยุดยั้งการโจมตีรัฐบาลอย่างหนัก โดยเฉพาะกรณีสวรรคต เช่น ใน

ราวเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2490 ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้ "สรุปข้ออภิปรายของพรรค ประชาธิปัตย์ ในอดีตเปิดอภิปรายทั่วไปในนโยบายของรัฐบาล มาตรา 34" รวม 8 ประเด็น ใน ประเด็นกรณีสวรรคตได้โจมตีรัฐบาลและนายปรีดี พนมยงค์ เป็นพิเศษ นอกจากนี้ รัฐบาลยังถูก โจมตีในเรื่องการคอร์รัปชัน การลักลอบนำข้าวออกนอกประเทศ ฯลฯ พร้อมกันนั้นก็ชี้ว่าอาหาร นอกประจำการจะก่อรัฐประหาร รัฐบาลได้รับรายงานจากตำรวจสันติบาลเป็นระยะ ๆ แต่นายก- รัฐมนตรีมั่นใจว่าผู้บัญชาการทหารบก คือ พลเอก อุดล อุดลเดชจรัส⁵² จะสามารถควบคุมสถานการณ์ไว้ได้ และทหารทั้ง 3 เหล่าทัพรวมทั้งตำรวจยังคงสนับสนุนรัฐบาล

มีประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่อาจพิจารณาเป็นพิเศษในช่วงรัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ก็คือ ความไม่มีประสิทธิภาพของรัฐบาล อุปสรรคและความไม่สำเร็จในการแก้ไข ปัญหาทางเศรษฐกิจ บทบาทและจุดอ่อนเกี่ยวกับปัญหาการคอร์รัปชัน ในหมู่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกพรรครัฐบาล มีส่วนสำคัญหรือกลายเป็นปัญหาที่นำไปสู่ความขัดแย้งภายในฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ โดยเฉพาะระหว่างรัฐบาลหรือฝ่ายพลเรือนกับฝ่ายคุมกำลังอันหมายถึง พลเอก อุดล อุดล- เดชจรัส และพลเรือเอก สินธุ์ กมลนาวิน และค้อย ๆ ผลักดันให้ผู้คุมกำลังสำคัญทั้งสองดังกล่าวนี้ เริ่มมีท่าทีถอยห่างหรือถอนการให้ความสนับสนุนรัฐบาล จนถึงขั้นนัดประชุมพิจารณาสถานการณ์และ วิจารณ์ตำหนิรัฐบาล⁵³ ซึ่งประเด็นที่กล่าวมานี้ย่อมเป็นการบั่นทอนความเข้มแข็งของรัฐบาล ดังนั้น ในขณะที่หัวหน้าคณะรัฐบาลมีความมั่นใจในความมั่นคงด้วยฐานกำลังจากทหาร และตำรวจ รัฐบาล ไม่อาจทราบความจริงที่ว่า ผู้นำฝ่ายทหารได้มีท่าทีเปลี่ยนแปลงไปดังกล่าว่า "ถ้ารัฐบาลยังกระทำ ตัวเลวอยู่เช่นนั้น เมื่อเกิดการปฏิวัติหรือรัฐประหารขึ้นมาในขณะนั้น คิดว่าจะไม่ปราบปราม เพราะไม่ ต้องการเอาทหารไทยฆ่าทหารไทยด้วยกันเอง ไม่ต้องการให้คนไทยฆ่าคนไทยกันเอง ..."⁵⁴

เหตุการณ์ที่สำคัญ อีกเหตุการณ์หนึ่งก็คือ ข้าวการจะกลับมาแสวงหาอำนาจทางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยได้แสดงท่าทีดังกล่าวด้วยการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ ในทำนองว่า อาจจะกลับมาเพื่อพิสูจน์ตัวเอง ทั้งนี้ตั้งแต่ก่อนพรรคประชาธิปัตย์จะเปิดอภิปรายทั่วไป (ประมาณ มีนาคม 2490) และหลังจากการอภิปรายทั่วไป ก็มีข่าวทำนองว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม กำลังร่วมมือกับพรรคประชาธิปัตย์ของนายควง อภัยวงศ์ ทหารทางล้มรัฐบาล

แต่รัฐบาลมิได้ให้ความสำคัญต่อข่าวรัฐประหาร เพราะรัฐบาลมองการเคลื่อนไหว ของนายทหารซึ่งจะก่อการรัฐประหารว่าเป็นการทหารเพื่อจัดตั้งพรรคการเมือง เมื่อข่าวปฏิวัติรั- ลือกันหนาหูขึ้น พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ กลับตอบผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ว่า "ข่าวว่าจะมี การปฏิวัติก็นอนค้อยอยู่ที่บ้าน ก็ไม่เห็นมีอะไรเกิดขึ้น"⁵⁵ ดังนั้น เมื่อคณะรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน

กายน 2490 เข้ายึดอำนาจทางฝ่ายรัฐบาลจึงไม่อาจต่อต้านไว้ได้ และทำให้รัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ต้องสิ้นสุดลง และฐานอำนาจของรัฐบาลต้องเสื่อมสลายลง นายปรีดี พนมยงค์ ได้รับผลกระทบกระเทือนหนักเพราะต้องลี้ภัยการเมือง ไปอยู่ต่างประเทศ

กิจกรรมการเรียนรู้ ๕

1. จงพิจารณาเปรียบเทียบ การจัดรัฐบาลชุดที่ 1 และชุดที่ 2 ของ พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์
2. อะไรเป็นปัญหาและอุปสรรคในการบริหารประเทศของรัฐบาล พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์

สรุปบทที่ 7

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในระหว่าง 31 สิงหาคม พ.ศ. 2488 - 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 มีนายกรัฐมนตรีถึง 5 คน จัดตั้งคณะรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศ สภาพการณ์หลังสงคราม โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจมีผลทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลไม่มั่นคง นอกจากนี้สภาพการณ์ทางการเมืองยังเป็นยุคการแข่งขันของผู้นำทางการเมืองสำคัญ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ และกลุ่มนายควง อภัยวงศ์ ทั้งนี้เพราะในช่วงเวลานี้กลุ่มของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้หยุดชะงักบทบาททางการเมืองลงชั่วคราว

รัฐบาลทุกชุดเว้นชุดนายควง อภัยวงศ์ มีอดีตเสรีไทยเป็นฐานเสียงในสภา และเป็นการต่อสู้ที่มีการรวมกลุ่มกันเป็นพรรคการเมือง โดย พรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญ ให้การสนับสนุน นายปรีดี พนมยงค์ ส่วน พรรคประชาธิปไตย ให้การสนับสนุน นายควง อภัยวงศ์ การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2489 ช่วยเพิ่มบทบาททางการเมืองของกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ให้มากขึ้น พรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญจึงได้แสดงบทบาทในฐานะพรรคฝ่ายรัฐบาล เสมอในขณะที่พรรคประชาธิปไตยอยู่ในฐานะพรรคฝ่ายค้าน ชื่อเสียงของพรรคประชาธิปไตยดีขึ้นภายหลังจากการเปิดอภิปรายทั่วไปในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2490 ในสมัยรัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ แต่ปัญหาจุดบกพร่องในด้านการบริหาร ปัญหาทางเศรษฐกิจ เมื่อมารวมกับกรณีสวรรคตรัชกาลที่ 8 ได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญผลักดันให้เกิดการล้มรัฐบาล หรือรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 การรัฐประหารครั้งนี้เป็นการทำลายกลุ่มพลังทางการเมืองที่เป็นฐานอำนาจให้แก่ นายปรีดี พนมยงค์ และเป็นเหตุให้นายปรีดี พนมยงค์ ต้องลี้ภัยการเมืองออกไปอยู่นอกประเทศ และหมดโอกาสเป็นผู้นำทางการเมืองอีกต่อไป

แบบฝึกหัด บทที่ 7

จงพิจารณาว่า "ถูก" หรือ "ผิด"

1. รัฐบาลนายทวี บุญยเกตุ เป็นรัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นชั่วคราว มีระยะเวลาบริหารประเทศเพียง 17 วัน
2. ลักษณะการเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เปรียบเสมือน การสวมตำแหน่งหัวหน้าคณะรัฐบาล โดยมีการจัดเตรียมคณะรัฐมนตรีไว้เรียบร้อยแล้ว
3. ความร่วมมือระหว่างสภากับรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ในระยะแรก ดำเนินไปอย่างดียิ่ง รัฐบาลจึงสามารถออกกฎหมายสำคัญ คือ พ.ร.บ. อาชญากรรมสงครามได้
4. การยุบสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2488 ทำให้มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 4 ซึ่งเริ่มมีการแข่งขันกันในรูปแบบพรรคการเมืองเกิดขึ้น
5. บทบาทของส.ส.อีสาน อดีตสมาชิกเสรีไทย มีความสำคัญต่อการเมืองหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นอย่างยิ่ง
6. หลังสงคราม ความสัมพันธ์ระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ และนายควง อภัยวงศ์ ดำเนินไปอย่างดีพร้อมกับการแสดงบทบาททางการเมือง ในลักษณะสนับสนุนซึ่งกันและกัน
7. เหตุผลที่นายควง อภัยวงศ์ นำมติร่างพ.ร.บ.คุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขัน พ.ศ. 2489 เพราะพรรคสหชีพถอนตัวจากการสนับสนุนรัฐบาลไปเป็นฝ่ายค้าน
8. เสถียรภาพของรัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ มั่นคงมากหากพิจารณาจากฐานเสียงในสภา
9. พรรคแนวรัฐธรรมนูญอาจกล่าวได้ว่า ประกอบด้วยส.ส. ที่เคยเป็นส.ส. ประเภท 2 และ สมาชิกคณะราษฎร

10. พรรคประชาธิปัตย์ประสบความสำเร็จเพราะชนะคะแนนเสียงในการเสนอ
ญัตติเปิดอภิปรายทั่วไปรัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์
11. ปัญหาในการบริหารของรัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้แก่
ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยภายในประเทศ และบทบาท
ของพรรคฝ่ายค้าน
12. ความร่วมมือระหว่างพรรคประชาธิปัตย์ กับ ส.ส.ประเภท 2 ทำให้เกิด
การยึดอำนาจในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490
13. องค์การสรรหาทหาร สะท้อนความพยายามของรัฐบาลที่จะแก้ไขปัญหา
เศรษฐกิจ แต่ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร
14. ส.ส.คนสำคัญในช่วงการเมืองหลังสงคราม ได้แก่ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์
นายทองเปลว ชลภูมิ นายเตียง ศิริขันธ์ นายถวิล อุดล ซึ่งให้การ
สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์
15. รัฐบาลหลังสงครามก่อนการทำรัฐประหาร พ.ศ. 2490 มีลำดับดังนี้ รัฐ-
บาลนายทวี บุญยเกษตร รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช รัฐบาลนาย
ควง อภัยวงศ์ รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ และรัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์
ธำรงนาวาสวัสดิ์

เชิงอรรถบทที่ 7

- ¹ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช "ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอเมริกา ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2;" ชุมนุมวรรณคดีทางการเมือง (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2511), หน้า 208
- ² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่พิเศษ วันพฤหัสบดีที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2488
- ³ ตูรายละเอียดยุทธิน โคนันต์ธีร์ ศุภมงคล, การวิเทศนโยบายของไทย (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517)
- ⁴ อังคณา เกียรติศักดิ์กุล, คดีอาชญากรรมสงครามในประเทศไทย พ.ศ. 2488-2489 วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ ภัณฑศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2533, หน้า 32
- ⁵ ตูรายละเอียดยุทธิน นัตริพิทย์ นาดสุภา, นุเรมเบิร์ก : อาชญากรรมสงครามนาซีกับกฎหมายระหว่างประเทศ วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภัณฑศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2507
- ⁶ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กลุ่มสัมพันธมิตรได้จัดตั้งศาลอาชญากรรมสงครามเพื่อพิจารณาคดีความผิดของฝ่ายอักษะตามที่ต่างๆ ที่เมืองนูเรมเบิร์ก ประเทศเยอรมนี และที่กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ผู้ต้องคำพิพากษาแขวนคอมี ทั้งนาซีเยอรมนี และอดีตนายกรัฐมนตรี โตโจของญี่ปุ่น (12 พฤศจิกายน 2491) ตูรายละเอียดยุทธินเพิ่มเติมใน ดร. แคมสุข นุมนนท์ "อาชญากรรมสงคราม พ.ศ. 2488," การเมืองการต่างประเทศในประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 59-80
- ⁷ อังคณา เกียรติศักดิ์กุล, เรื่องเดิม, หน้า 35
- ⁸ ดิเรก ชัยนาม, อนุสรณ์ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม (พระนคร: พระจันทร์, 2510), หน้า 147
- ⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่พิเศษ วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2488
- ¹⁰ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 28/2488 (สามัญ) สมัยที่ 2 ชุดที่ 3 วันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2488

¹¹ อังคณา เกียรติศักดิ์นุกุล, เรื่องเดิม, หน้า 106

¹² รัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2489 กำหนดให้มีคณะกรรมการรัฐธรรมนูญ อันประกอบด้วยบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิที่รัฐสภาแต่งตั้ง สำหรับพิจารณาว่าบทกฎหมายใดมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญอันจะใช้บังคับมิได้หรือไม่ ทั้งนี้โดยกำหนดให้ศาล ซึ่งเห็นว่ากฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ส่งความเห็นตามทางการไปให้คณะกรรมการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ ดูรายละเอียดในมาตรา 87-88-89 ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2489

¹³ ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม 62 ตอน 60 15 ตุลาคม พ.ศ. 2488, หน้า 604

¹⁴ ชจิตย์ บุรุษพันธ์, การเมืองและพรรคการเมืองของไทย (พระนคร : โอเดียนสโตร์, 2511), หน้า 176

¹⁵ ดร. สัจจิต บุณยงการ, การพัฒนาทางการเมืองของไทย: ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (กรุงเทพ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 81

¹⁶ แนวหน้า ฉบับประจำวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2489

¹⁷ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 4/2489 วันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2489

¹⁸ แผนกเก็บ สำนักนายกรัฐมนตรี หนังสือของนายทองเปลว ชลภูมิ ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2489 ถึงนายกรัฐมนตรี เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขัน พ.ศ. 2488

¹⁹ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 15/2489 (สามัญ) สมัยที่ 2 วันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2489

²⁰ นายดวง อภัยวงศ์ ให้สัมภาษณ์ นิกร ฉบับประจำวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2489

²¹ ปรีดี พนมยงค์, บันทึกข้อสันนิษฐานและคำตอบคำถามนิสิตนักศึกษาที่ประสงค์เรียนเรื่องวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับรัฐบาลบางสมัยของประเทศไทย (กรุงเทพ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519), หน้า 26-28

²² ทหารเก่า, เบื้องหลังพรรคประชาธิปัตย์ (กรุงเทพ : การเวก, 2521), หน้า 6

- ²³ ดูรายชื่อสมาชิกประชาธิปัตย์จำนวน 46 คน ได้จาก ณัฐฉิ สุทธิสงคราม,
นายควง อภัยวงศ์กับพรรคประชาธิปัตย์ (กรุงเทพ : เรื่องศิลป์, 2522), หน้า 79-80
- ²⁴ David W. Wilson, Politic in Thailand (New York: Cornell
 University Press, 1966), p.206
- ²⁵ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 16/2489 25 มีนาคม พ.ศ.
 2489
- ²⁶ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 35/2489 (สามัญ) 7
 พฤษภาคม พ.ศ. 2489
- ²⁷ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 5/2489 14 กุมภาพันธ์
 พ.ศ. 2489
- ²⁸ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 32/2489 29 เมษายน พ.ศ.
 2489
- ²⁹ ดร.กระมล ทองธรรมชาติ, วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทย
 (กรุงเทพ : บรรณกิจ, 2520), หน้า 55
- ³⁰ ดร.สุจิต บุญบงการ เรื่องเดิม, หน้า 81
- ³¹ ชาวลิต ทรงกิตติ, การต่อสู้ทางการเมืองของดร.ปรีดี พนมยงค์ (พ.ศ.
2475-2490) วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2530, หน้า 163
- ³² รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 4/2489 13 มิถุนายน พ.ศ.
 2489
- ³³ ไทยใหม่ ฉบับประจำวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2489
- ³⁴ ไทยใหม่ ฉบับประจำวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2489
- ³⁵ ชาวลิต ทรงกิตติ, เรื่องเดิม, หน้า 165
- ³⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 1/2489 (เช้า) วันที่ 24 สิงหาคม
 พ.ศ. 2489
- ³⁷ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 2/2489 26 สิงหาคม พ.ศ.
 2489

³⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 86/2489 วันที่ 21 กุมภาพันธ์
พ.ศ. 2490 เรื่อง องค์การสรรพาหาร

³⁹ สิริ เปรมจิตต์, ชีวิตและงานของพลเรือตรี ถวัลย์ ถำรงนาวาสวัสดิ์
(พระนคร : บำรุงนุกุลกิจ, 2521), หน้า 471

⁴⁰ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2486 มีโจรสลัดคุกคามปล้นเรือสินค้าระหว่าง ปีนัง สิงคโปร์
เกาะลังกาวิ กัลตัน ภูเก็ต พม่า รัฐบาลไทยร่วมมือกับตัวแทนของฝ่ายอังกฤษที่ป็นง ฝ่ายไทยคือ
พ.ต.ต. หลวงอนุমানชจิตเหตุ ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดสตูล พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ ชีพเป็นสุข
ผู้บังคับการตำรวจภูธรเขต 9 จังหวัดสงขลา ฝ่ายอังกฤษคือ พลจัตวา เซอร์เรย์ พร้อมเรือรบ 2
ลำ และกำลังทหารจำนวนหนึ่งดำเนินการปราบปรามระหว่าง 15-23 มีนาคม พ.ศ. 2489 ผล
การสืบสวน ทำให้ขุนอมิพัฒน์สุรพันธ์ ผู้อำนวยการนิคมฝักอาชีฟเกาะตะรุเตาถูกตัดสินจำคุก 15 ปี
ในความผิดฐานช้องโจร

อ้างจาก บุญเสริม ฤทธาภิรมย์, จดหมายเหตุตะรุเตา (กรุงเทพฯ: พลุสวัสดิ์),
หน้า 73-96

⁴¹ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 3/2490 (สามัญ) ชุดที่ 2 19
พฤษภาคม พ.ศ. 2490 พลโท จิระ วิชิตสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมชี้แจงความ
บกพร่องในการเคลื่อนย้ายทหารแก่สภา

⁴² สยามนิกร ฉบับประจำวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2489

⁴³ ดิเรก ชัยนาม กล่าวถึงเบื้องหลังไว้ว่า "หลายเรื่องที่รัฐบาลดำเนินไป
ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าเป็นรองนายกรัฐมนตรี แต่ไม่ได้รับการปรึกษาหารือ และข้าพเจ้าคัดค้าน เพราะ
คาดคะเนไว้ว่าประชาชนคงไม่เห็นด้วย แต่นายกรัฐมนตรีก็ชี้แจงแก่ข้าพเจ้าว่าจำต้องเอาใจสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรหรือนักการเมืองกลุ่มหนึ่ง เพราะเขาเป็นผู้สนับสนุนรัฐบาลอยู่ ข้าพเจ้าเห็นว่าถ้า
เช่นนั้น ข้าพเจ้าก็พลอยรับผิดชอบด้วยเปล่า ๆ จึงตัดสินใจลาออก"

อ้างจาก ดิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2, หน้า 699

⁴⁴ ศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2490

⁴⁵ ศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2490

⁴⁶ มาตรา 34 สมาชิกสภาผู้แทนมีสิทธิเสนอญัตติเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติ
ไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีรายตัวหรือทั้งคณะได้ โดยมีสมาชิกรับรองไม่ต่ำกว่า 24 คน

อ้างจาก รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 3/2490 (สามัญ) ชุด
ที่ 1 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2490

- ⁴⁷ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 11/2490 (สามัญ) ชุดที่ 1
27 พฤษภาคม พ.ศ. 2490
- ⁴⁸ การโจมตีทางหนังสือรุนแรงจากรัฐบาลพยายามหาทางยุติโดยการแก้ไขพระราชบัญญัติการพิมพ์ แต่ยังไม่ทันประกาศใช้ก็เกิดรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ขึ้นเสียก่อน
- ⁴⁹ นายสุวิชัย พันธุ์เศรษฐ ส.ส. เชียงใหม่ ถูกลอบยิงในวันอาทิตย์ 13 กรกฎาคม 2490 ประมาณ 30 นัด จากบุคคลลึกลับในรถยนต์ออสตินสีดำ แต่ไม่ได้รับอันตราย
- อ้างจาก สุวิชัย พันธุ์เศรษฐ, ชีวิตการเมืองตลอดเวลายี่สิบปี (พระนคร : อักษรโสภณ, 2495) ไม่ปรากฏเลขหน้า
- ⁵⁰ ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2490
- ⁵¹ เรื่องนี้สืบเนื่องมาจากการที่นายดิเรก ชัยนามลาออกจากสมาชิกภาพ จึงมีการเลือกตั้งซ่อมในจังหวัดสมุทรปราการ พรรคประชาธิปัตย์ต้องการส่งนายอรุณ พันธุ์ฝึก ส่วนนายเลียง ไชยกาล ต้องการสนับสนุน พ.ต.ต. เผื่อน ทองธิว นายเลียง ไชยกาล จึงตัดสินใจลาออกแต่พรรคมีมติว่าขอให้นายเลียง ไชยกาลยับยั้งการลาออกไว้ก่อนเพราะพรรคประชาธิปัตย์กำลังจะเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล
- ⁵² พลเอก อุดล อุดลเดชจรัส หนีจากตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ เมื่อ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2489 เพื่อไปดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก รวมเวลาเป็นอธิบดีกรมตำรวจ 9 ปี หรือระหว่าง 1 เมษายน พ.ศ. 2479 - 26 มิถุนายน พ.ศ. 2489
- อ้างจาก พ.ต.อ. จำเริญฤทธิ์ โพธิ์เจริญ, เรื่องเดิม, หน้า 50
- ⁵³ สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, ขบวนการเสรีไทย, หน้า 229
- ⁵⁴ ไสว สุทธิพิทักษ์, ดร.ปรีดี พนมยงค์, หน้า 771-772
- ⁵⁵ นครสาร ฉบับประจำวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2490

